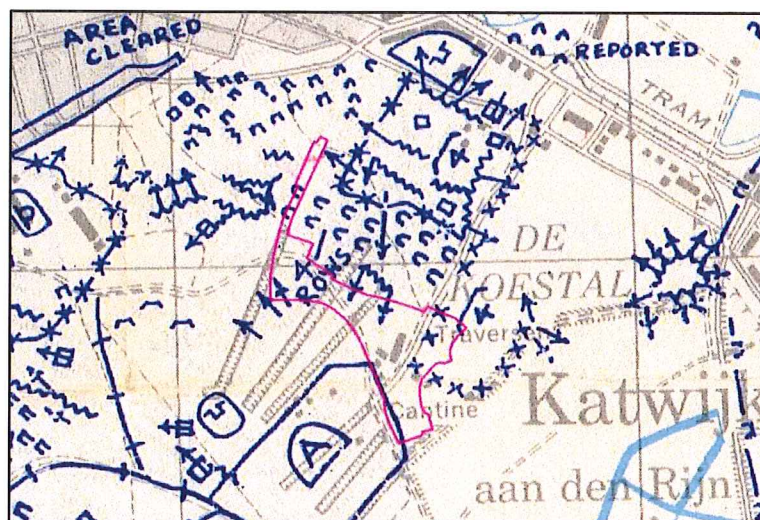

Vooronderzoek Conventionele Explosieven Verlengde Westerbaan Katwijk

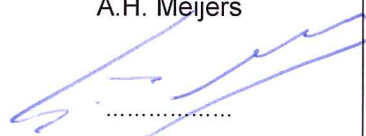
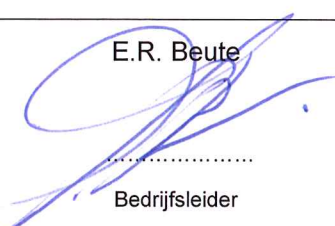

Documentcode: 12S066-VO-01

Aantal pagina's: 54 (incl. bijlagen)

Documenthistorie:

Omschrijving	Datum
Definitief	
Herzien	
Concept	4 juni 2012

Opgesteld	Geaccordeerd	Gezien
Drs. L.J. van Oudheusden Historicus	A.H. Meijers Sr. OCE-deskundige	E.R. Beute Bedrijfsleider

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. (Artikel 16 Auteurswet 1912).

Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Voor verdere informatie, vragen en/of suggesties:

Saricon bv

Industrieweg 24, 3361 HJ Sliedrecht

Telefoon: +31 (0) 184 422538

Fax: +31 (0) 184 419821

Internetsite: www.saricon.nl

E-mail algemeen: contact@saricon.nl

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	5
1.1	AANLEIDING	5
1.2	PROBLEEMSTELLING	5
1.3	DOELSTELLING	5
1.4	ONDERZOEKSGEBIED	6
1.5	ONDERZOEKSMETHODE	7
1.5.1	Algemeen	7
1.5.2	Inventarisatie bronnenmateriaal	8
1.5.3	Beoordeling bronnenmateriaal	8
1.5.4	Verantwoording	8
2	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	9
2.1	EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK	9
2.2	LITERATUUR EN WEBSITES	9
2.3	GEMEENTEARCHIEF KATWIJK	15
2.4	NATIONAAL ARCHIEF	16
2.5	SEMISTATISCHE ARCHIEFDIENSTEN DEFENSIE	16
2.6	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE (NIMH)	17
2.6.1	Collectie Duitse verdedigingswerken	17
2.6.2	Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940	18
2.7	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE (NIOD)	21
2.8	EXPLOSIEVEN OPRUIMINGS DIENST DEFENSIE (EODD)	22
2.8.1	Collectie ruimrapporten	22
2.8.2	Collectie mijnenvelddocumentatie	24
2.9	BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV, FREIBURG	27
2.10	VOORSCHRIFT VS 2-1014/1 MINISTERIE VAN DEFENSIE	28
2.11	NIEUWSBERICHTEN	28
2.12	COLLECTIE STAFKAARTEN TOPOGRAFISCHE DIENST	29
2.13	LUCHTFOTO'S	31
2.14	LEEMTEN IN KENNIS	36
3	CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN	37
3.1	INLEIDING	37
3.2	CHRONOLOGIE	37
3.2.1	Schietbanen	37
3.2.2	Strijd 10-14 mei 1940	37
3.2.3	Bombardement 10 augustus 1942	37
3.2.4	Atlantikwall 1942-1945	38
3.2.5	Zoektocht blindganger Zanderij-Westerbaan	38

3.2.6	Naoorlogse munitievondsten bij scoutingclub	38
4	BEOORDELING BRONNENMATERIAAL	39
4.1	INDICATIE VAN EXPLOSIEVEN IN HET ONDERZOEKSGBIED	39
4.1.1	Onvoldoende indicaties.....	39
4.1.2	Voldoende indicaties	40
4.2	NAOORLOGSE ONTWIKKELINGEN.....	41
4.2.1	Geschut	41
4.2.2	Loopgraaf.....	41
4.2.3	Mitrailleurstellingen	41
4.3	NADERE ANALYSE ARCHIEFMATERIAAL.....	42
4.3.1	Geschutbeddingen.....	42
4.3.2	Mitrailleurstellingen in duingebied	42
4.4	HORIZONTALE BEGRENZING VERDACHT GEBIED	43
4.5	SOORT, VERSCHIJNINGSVORM EN AANTALLEN EXPLOSIEVEN	44
4.6	VERTICALE BEGRENZING VERDACHT GEBIED.....	45
5	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	46
5.1	CONCLUSIE	46
5.2	ADVIES VERVOLGTRAJECT.....	46
6	BIJLAGEN	47

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING

In opdracht van de gemeente Katwijk heeft Saricon een vooronderzoek conventionele explosieven (hierna: *explosieven*) uitgevoerd ter plaatse van het projectgebied Verlengde Westerbaan te Katwijk. Aanleiding voor het vooronderzoek vormen toekomstige werkzaamheden op de locatie.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de offerte met kenmerk: 2012-S-089-AB-01 d.d. 10 april 2012 en opdrachtverlening d.d. 16 april 2012.

1.2 PROBLEEMSTELLING

Als gevolg van oorlogshandelingen in de Tweede Wereldoorlog kunnen explosieven zijn achtergebleven. Bij het spontaan aantreffen van explosieven ontstaat een verhoogd veiligheidsrisico doordat het explosief door direct contact of trillingen kan exploderen. Onbedoelde explosies kunnen dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving tot gevolg hebben. Tevens kan een spontane vondst resulteren in meerkosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden.

De mogelijke aanwezigheid en gevaren van explosieven ter plaatse van het projectgebied Verlengde Westerbaan dienen aan de hand van een vooronderzoek te worden onderzocht.

1.3 DOELSTELLING

Het vooronderzoek heeft tot doel om te beoordelen of er indicaties zijn dat ter plaatse van het projectgebied Verlengde Westerbaan explosieven aanwezig zijn. Indien explosieven aanwezig kunnen zijn, dan dient dit te worden gespecificeerd in termen van:

- Soort en verschijningsvorm van explosieven;
- Aantal explosieven;
- Afbakening van het verdacht gebied in horizontale en verticale zin.

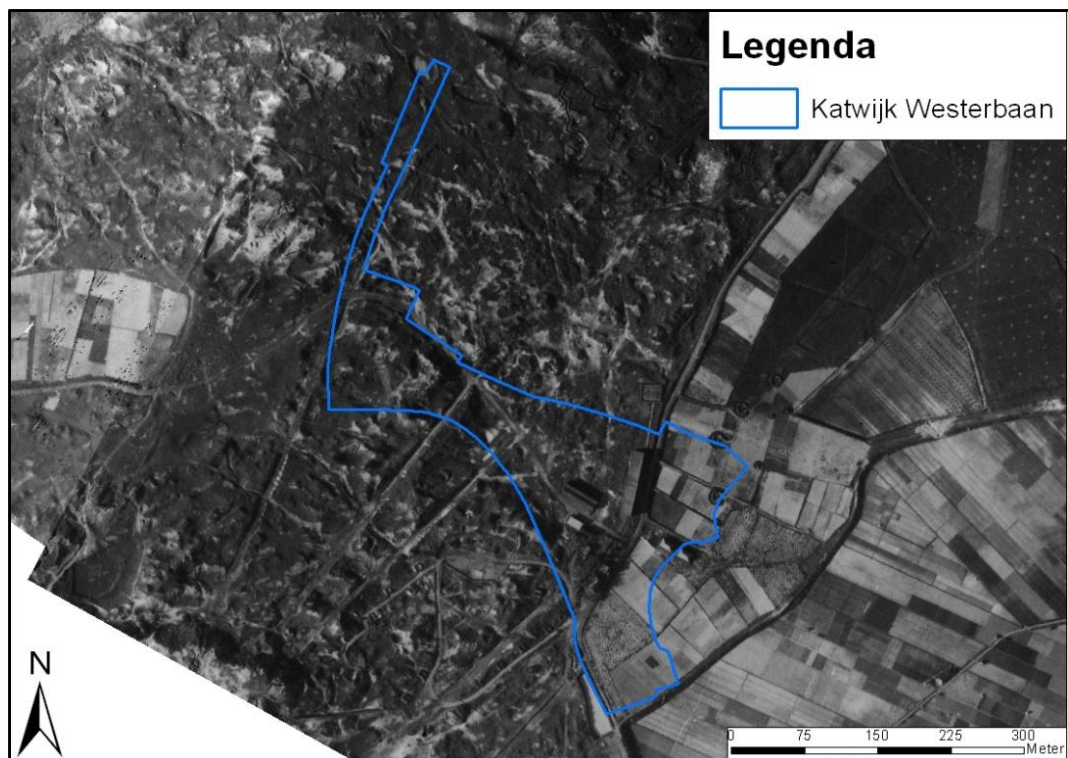
1.4 ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied is gelegen in de gemeente Katwijk en is weergegeven in de figuren 1 en 2. Zie ook de figuren in paragraaf 2.12. Ook in de Tweede Wereldoorlog was het onderzoeksgebied gelegen in de gemeente Katwijk.

Voor dit onderzoek is geen onderzoeksscope gehanteerd, maar zijn alle door Saricon als relevant beschouwde bevindingen uit de omgeving van het onderzoeksgebied opgenomen.

Figuur 1. Begrenzing onderzoeksgebied, huidige topografie. Bron: Bing Maps Aerial.

Figuur 2. Begrenzing onderzoeksgebied, situatie WOII. Bron: Wageningen Universiteit.

1.5 ONDERZOEKSMETHODE

1.5.1 Algemeen

Het vooronderzoek conventionele explosieven bestaat uit het inventariseren en het beoordelen van historisch bronnenmateriaal. Het eindresultaat van een vooronderzoek is een rapportage en een bijbehorende CE-bodembelastingkaart. Het vooronderzoek dient conform de vigerende wet- en regelgeving te worden uitgevoerd volgens de eisen uit de BRL-OCE, versie 2007.¹

De staatssecretaris van SZW heeft op 16 maart 2012 het gewijzigde Certificatieschema Opsporen Conventionele Explosieven (CS-OCE) gepubliceerd. Het CS-OCE zal per 1 juli 2012 de huidige BRL-OCE vervangen.

De vaststelling van het CS-OCE is onderdeel van de wijziging van het stelsel van wettelijke certificatie conform het Arbobesluit. In dat kader is de opzet en structuur van het certificatieschema aangepast. Inhoudelijk bevat het CS-OCE de resultaten van de evaluatie van de BRL-OCE. Daarbij zijn certificaathouders, opdrachtgevers en gemeenten betrokken.

Het CS-OCE bevat aanvullende richtlijnen voor de uitvoering van het vooronderzoek, geschreven door een werkgroep van deskundigen uit het werkveld in samenwerking met de branchevereniging VEO.²

¹ Beoordelingsrichtlijn "Opsporen Conventionele Explosieven (OCE)"

² Vereniging voor Explosieven Opsporing. De richtlijnen zijn een wijziging op paragraaf 2.2 van de BRL-OCE.

Het vooronderzoek voor de locatie Katwijk Verlengde Westerbaan is geschreven conform de BRL-OCE³ en conform de aanvullende richtlijnen in het CS-OCE.

1.5.2 Inventarisatie bronnenmateriaal⁴

Het bronnenonderzoek vindt plaats op basis van een inventarisatie van:

- gebeurtenissen die hebben geleid tot de mogelijke aanwezigheid van explosieven (indicaties);
- gebeurtenissen die hebben geleid tot het niet aanwezig zijn van explosieven (contra-indicaties).

De indicaties en contra-indicaties worden verzameld aan de hand van literatuuronderzoek, luchtfoto-onderzoek en een archiefonderzoek. Tijdens dit onderzoek is gebruikgemaakt van de bronnen die zijn vermeld in de bronnenlijst in bijlage 2.

1.5.3 Beoordeling bronnenmateriaal⁵

In deze fase van het vooronderzoek worden de indicaties en contra-indicaties uit het bronnenonderzoek beoordeeld. Op basis daarvan wordt gemotiveerd vastgesteld of er sprake is van een van explosieven verdacht gebied. Indien er sprake is van een verdacht gebied, dan wordt tevens bepaald:

- de (sub)soort, het aantal en de verschijningsvorm van de vermoedelijke explosieven;
- de horizontale en verticale afbakening van het verdacht gebied.

Bij de beoordeling van bronnenmateriaal is gebruikgemaakt van een geografisch informatie systeem (GIS). De indicaties en contra-indicaties zijn vertaald naar een locatie in het RD-coördinatenstelsel en verwerkt in het GIS. De gegevensset in het GIS is de basis voor de beoordeling of er sprake is van een van explosieven verdacht gebied.

De CE-bodembelastingkaart is een product van de beoordeling van bronnenmateriaal met behulp van GIS. Deze kaart bevat:

- de voor het onderzoeksgebied relevante indicaties en contra-indicaties;
- de horizontale grenzen van het van explosieven verdacht gebied.

1.5.4 Verantwoording

Het vooronderzoek is uitgevoerd door historicus drs. L.J. van Oudheusden. Het kaartmateriaal in bijlage 3 is vervaardigd door GIS-deskundige B. Nagelhout, BSc. Beiden werken in samenwerking met senior OCE-deskundige A.H. Meijers onder verantwoordelijkheid van E.R. Beute.

³ Alleen is geen risicoanalyse in relatie tot de uit te voeren werkzaamheden opgenomen; deze is volgens de CS-OCE niet meer in het vooronderzoek opgenomen.

⁴ Volgens de BRL-OCE is dit het onderdeel 'probleeminventarisatie'.

⁵ Volgens de BRL-OCE is dit het onderdeel 'probleemanalyse'.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

2.1 EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

Voor dit vooronderzoek heeft Saricon rapportages van eerder uitgevoerde vooronderzoeken explosieven bestudeerd voor locaties in de nabijheid van het onderzoeksgebied. De relevante informatie is verwerkt in deze rapportage en/of in het bij deze rapportage behorende GIS.

De volgende vooronderzoeken zijn bestudeerd:

- ReasEuro, Rapport Probleemanalyse Gemaal Katwijk (Katwijk aan Zee), kenmerk RO-060156 definitief, 17 oktober 2006;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Cluster Bollenstreek Zuid, Hoogheemraadschap van Rijnland, 72531-VO-05, 27 juli 2010;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Marinevliegveld Valkenburg gemeente Katwijk, kenmerk 72494-VO-02, 22 januari 2010;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Kustversterking Katwijk, 11S052-VO-02, 30 juni 2011;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Haven Fase II te Katwijk aan Zee, 11S119-VO-02, 30 september 2011.

2.2 LITERATUUR EN WEBSITES

Voor dit onderzoek is literatuur bestudeerd. Het betreft zowel overzichtswerken over het verloop van de lucht- en grondoorlog in Nederland, als streekgebonden literatuur. Ook zijn enkele websites met detailinformatie over de oorlog in Katwijk / de Atlantikwall geraadpleegd. Voor een overzicht van de geraadpleegde werken, zie bijlage 2. Hieronder zijn de bevindingen weergegeven.

Meidagen 1940

Tijdens de vijfdaagse strijd tussen het Nederlandse en Duitse leger van 10 tot 14 mei 1940 werd ook in de omgeving van Katwijk strijd geleverd, m.n. als gevolg van de ligging nabij het vliegveld Valkenburg. Dit vliegveld werd in de ochtend van de eerste oorlogsdag door Duitse luchtdalingstroepen overmeesterd. De daaropvolgende dagen werden van Nederlandse zijde verschillende pogingen gedaan het vliegveld te heroveren, waarbij ook in Katwijk aan Zee, Katwijk aan den Rijn en het Katwijkse duingebied oorlogshandelingen plaatsvonden.

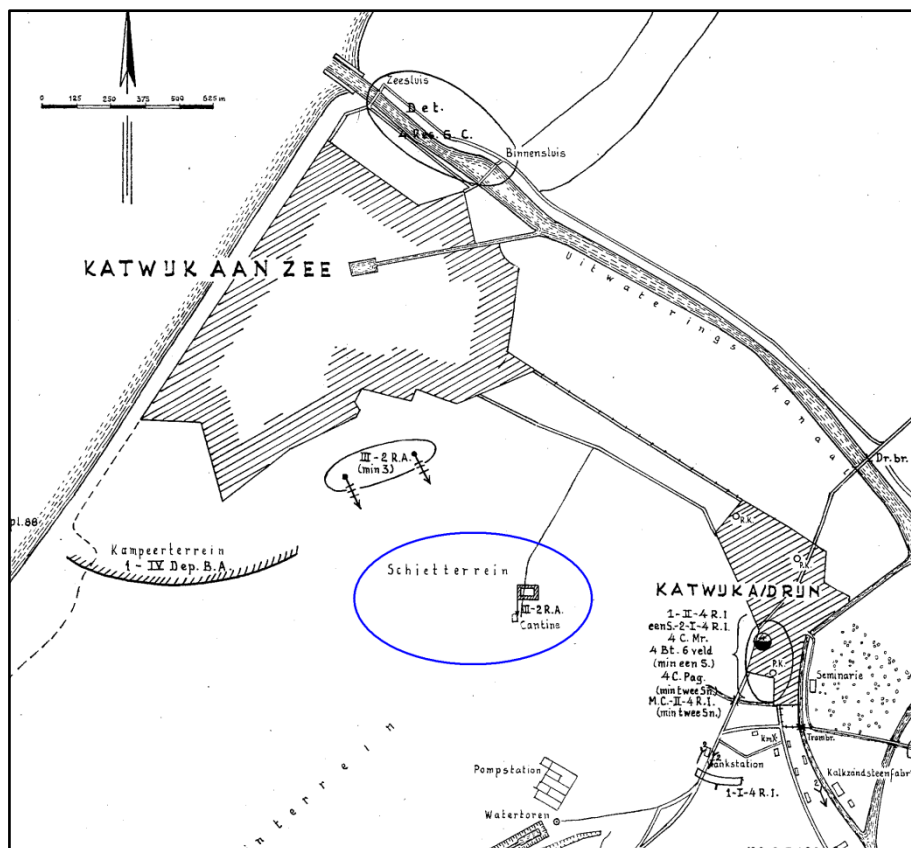
Om vast te stellen in hoeverre ook de directe omgeving van het onderzoeksgebied grondgevechten, artilleriebeschietingen of luchtaanvallen hebben plaatsgevonden, is de zogenoemde Groene Serie geraadpleegd, en daarvan het volgende deel:

- Ministerie van Oorlog, hoofdkwartier van de chef van de genetale staf, krijgsgeschiedkundige afdeling, *De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II. Hoofddeel III/ Deel 4. Onderdeel D. De strijd tegen de luchtdalingstroepen rondom 's-Gravenhage, mei 1940* (Den Haag 1954).

Dit werk bevat verschillende schetskaarten waarop de Nederlandse posities nabij Katwijk van 10-14 mei 1940 zijn aangegeven.

- Op de kaart van 10 mei 1940, omstreeks 20.00 uur, is aangegeven dat het commando van III-2 R.A.⁶ zich op dat moment bevond op de Cantine bij het schietterrein.
- Op de kaart van 11 mei 1940 is aangegeven dat om 04.00 uur 1-I-4 R.I.⁷ stelling had genomen op het schietterrein ter hoogte van de Cantine.
- Op de kaart van 12-14 mei 1940 is aangegeven dat de Cantine ruim binnen de Nederlandse opstelling (controlegebied van I-4 R.I.) gelegen was, en dat de bataljonscommandant van I-4 R.I. zijn commandopost had ingericht op de Cantine.

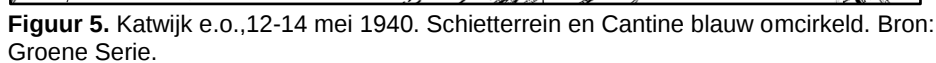
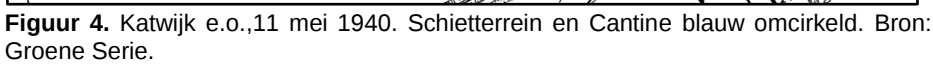
Zie de figuren 3 tot en met 5.

Figuur 3. Katwijk e.o., 10 mei 1940. Schietterrein en Cantine blauw omcirkeld. Bron: Groene Serie.

⁶ Derde afdeling van het tweede regiment artillerie.

⁷ Eerste compagnie van het eerste bataljon van het vierde regiment infanterie.

De Groene Serie bevat verder nog de volgende teksten:

10 mei 1940

C.-III-2 R.A.⁸ (...) gaf opdracht, de afdelingscommandopost te vestigen in de cantine op de schietbanen nabij Katwijk aan Zee, waarna hij zich naar de 2^e Bt. begaf, die intussen in stelling was gekomen in het barakkenkamp van de 1^e Dep.Afd. terwijl een waarnemingspost nabij de cantine was ingericht. (...) Tijdens de beschieting [door III-2 R.A. op het vliegveld Valkenburg] verschenen enige malen groepen van 8 tot 16 vijandelijke vliegtuigen boven het stellingterrein en het waarnemingspunt. Teneinde ontdekking te voorkomen, werd dan tijdelijk het vuur gestaakt. Waarnemingspost noch 2^e Bt werd door de Duitse toestellen bevuurd of gebombardeerd. (...)

11 mei 1940

Om 09.00 uur ontving [de bataljonscommandant van I-4 R.I. te Klein Berkheide] mondeling bevel van C.-4 R.I. terug te trekken op de lijn der kogelvangers zuid van Katwijk aan Zee om daar stelling te nemen. Aangezien zich in die lijn reeds eigen troepen bleken te bevinden, ging het bataljon over tot legering in de aanwezige loods. (...)

In de loop van de middag, omstreeks 14.00, gaf C.-4 R.I. opdracht, dat 1-IV Dep. B.A. stelling moest nemen in de lijn strandpaal 88 – kogelvangers – Kn. M. te Katwijk aan den Rijn, waarin ook troepen van 4 R.I. zouden zijn geplaatst. (...)

[Wat de artillerie betreft, stond II.6 R.A. op 11 mei 7.00 in zijn nieuwe stelling, zijnde het schietterrein zuid van Katwijk aan Zee.]

12 mei 1940

Gedurende de nacht van 11 op 12 mei bleef de geïmproviseerde stelling in de lijn strandpaal 88 – pompstation bezet door 1-IV Dep. B.A., 1-I-4 R.I. en 2-II-4 R.I. Achter deze stelling brachten II-9 R.I. in het barakkenkamp zuid van Katwijk aan Zee, en I-4 R.I. (min 1) op het schietterrein de nacht door.

Oorlogsgraven

Na de Nederlandse capitulatie op 15 mei 1940, werden Nederlandse gesneuvelden begraven op een locatie net buiten het onderzoeksgebied (zie figuur 18). De website Katwijk in Oorlog meldt over deze begraafplaats:

“[Aan de Cantineweg,] bij de ingang naar de schietbanen in het duin verrijst een militair eregraf dat daar tot eind jaren 60 zal blijven liggen. Daarna worden de lichamen van de soldaten die niet door familie zijn thuisgehaald herbegraven op de erebegraafplaats aan de Broekweg in Valkenburg. Op woensdag 15 mei worden de Nederlandse gesneuvelden die her en der in het veld begraven liggen verzameld en herbegraven op het graf aan de Cantineweg. Het is geen prettige klus. Afgezien van het feit dat velen hun makers moeten begraven is het warm weer en het werk is zwaar. Ze hebben sinds de 10 mei geen fatsoenlijke nacht rust gehad en het zweet gutst van hun lichamen bij het delven van de graven. Op een vrachtwagen worden de lichamen aangevoerd, sommigen onherkenbaar verminkt en anderen opgezwollen omdat ze al sinds de 10e mei in het veld hebben gelegen. Het is dus zaak dat er snel gewerkt wordt. De doden zijn geborgen door eenheden van 4-RI die in linie door de duinen en over het vliegveld zijn gegaan. Bij het bericht van de capitulatie heeft Majoor Mallickrodt zijn manschappen verzocht om ieder jaar weer naar de plek aan de Cantineweg terug te keren om hun gesneuvelde kameraden te herdenken, dit zal dan ook gebeuren.”

⁸ De commandant van de derde afdeling van het tweede regiment artillerie.

Figuur 6. Graven van Nederlandse militairen aan de Cantineweg, op de achtergrond is een in het onderzoeksgebied gelegen loods zichtbaar. Bron: Katwijk in Oorlog.nl / Archief Lauwrier-Waterreus.

Luchtaanvallen tijdens de Duitse bezettingsjaren

In de geraadpleegde literatuur is gezocht naar vermeldingen van luchtaanvallen op Katwijk tussen 14 mei 1940 en mei 1945 die mogelijk relevantie hebben voor het onderzoeksgebied. Er is één mogelijk relevante luchtaanval gevonden, op 10 augustus 1942 (zie onder).

Auteurs Eversteijn en Zwanenburg noemen nog enkele luchtaanvallen 'op Katwijk' of op 'stellingen in Katwijk', zonder dat verdere details over de getroffen locaties worden genoemd: onder meer op 20-21 december 1942, 8 juni 1943, 24 juli 1943 en 3 januari 1944. Over deze aanvallen is in andere bronnen geen aanvullende informatie gevonden; de exacte locaties blijven daardoor onduidelijk.⁹

De diverse luchtaanvallen op het op ruim 2 kilometer van het onderzoeksgebied gelegen vliegveld Valkenburg, zijn hier niet overgenomen, evenmin als andere luchtaanvallen waarvan de genoemde locaties wijzen op plaatsen buiten het onderzoeksgebied.

Op 10 augustus 1942 vond een luchtaanval plaats waarbij stellingen en een munitieopslagplaats ten zuiden van Katwijk werden getroffen. Niet uit te sluiten is, dat ook (de omgeving van) het onderzoeksgebied werd geraakt. In onderstaande tabel staat de beschikbare informatie over dit bombardement.

Boek	Informatie
D.Harff en P. Harff, <i>Katwijk 1940-1945. Katwijk aan zee en Katwijk aan den Rijn 2^e herziene druk</i> (z.p. 2009)	Om half drie 's nachts worden door Engelse vliegtuigen bommen afgegooid op Duitse stellingen net ten zuiden van Katwijk. Vermoedelijk was het barakkenkamp aan de Parklaan het doel. Bij het bombardement brak brand uit in het duin ter hoogte van het kampeerterrein. Ook zou een munitieopslagplaats getroffen zijn, waarbij doden waren gevallen. In de Drieplassenweg waren veel ruiten van woningen kapot.
Plas, D. van der e.a., <i>Katwijk: oorlog & bevrijding</i> (Katwijk 1995)	Bij een geallieerde luchtaanval op Duitse stellingen worden 30 percelen verwoest. Het jaar daarop vallen er nog drie keer bommen op Katwijk, maar die richten weinig schade aan.

⁹ Mogelijk betreft het bij een deel van de meldingen ook luchtaanvallen op Katwijk in Noord-Brabant.

Vliegtuigcrashes

Saricon heeft het verliesregister van de Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 geraadpleegd, om te bezien of militaire vliegtuigen zijn gecrasht in (de nabijheid van) het onderzoeksgebied. Hierin staat het overgrote deel van de militaire vliegtuigverliezen op Nederlands grondgebied in de Tweede Wereldoorlog, met een summiere locatieverwijzing. Er zijn geen meldingen aangetroffen met een locatieverwijzing die duidt op een locatie in het onderzoeksgebied of de directe nabijheid.

Duitse verdedigingswerken

Katwijk was gedurende de Duitse bezetting als kuststad een schakel in de zogeheten Atlantikwall, de verzamelde kustverdedigingswerken in de door Duitsland gecontroleerde delen van Europa, die een geallieerde invasie moesten bemoeilijken. Ook in en rond het onderzoeksgebied waren verdedigingswerken aangelegd. Zo was ten noorden van het onderzoeksgebied een redelijk omvangrijk bunkercomplex met geschutbatterij gelegen. De geraadpleegde literatuur en websites geven hierover de onderstaande informatie:

Atlantikwall Platform

Op het voormalig militair oefenterrein te Katwijk, in de hoek van de Nieuwe Duinweg en de Cantineweg, lag de indirecte batterij StP. XXXVIaH, bezet door de tweede batterij van het 16e regiment artillerie, bestaande uit drie officieren, zestien onderofficieren en 68 manschappen. De batterij bestond uit vijf buitgemaakte Joegoslavische 7,5 cm-kanonnen op ronde, open beddingen. Bij vier van deze beddingen lag een manschappenbunker van het type 621. Een zesde, kleinere bedding lag op korte afstand. Een grillig stelsel van overdekte loopgraven verbond vier beddingen, vier manschappenbunkers, tien gemetselde schuil- en bergplaatsen en een Tobruk met elkaar. Verder waren er nog eens twintig andere gemetselde werken, waaronder een waarnemingspost, een kantine, een keuken, een bakkerij en een toiletgebouw. Aan de rand lag een bunker van het type 675 voor een watervoorraad. Als indirecte batterij had men zelf geen zicht op het doelgebied, het strand. De observatie vond waarschijnlijk plaats vanuit de waarnemingspost op een hoog duin ten zuiden van Katwijk, de Wilhelminatop. De ligging op het gesloten militaire oefenterrein weerhield de jeugd er niet van om na de oorlog in en om de bunkers te spelen. Nadat in 1949 een jongen was omgekomen toen een gemetselde bunker instortte, werd besloten tot sloop van het complex. Deze sloop vond uiteindelijk in 1955 plaats. Van het complex is niets bewaard gebleven.

Katwijk in Oorlog

Binnen [Baupunkt 187] bevond zich de batterij aan de Nieuwe Duinweg te Katwijk. Het gebied rond de duinweg was toendertijd een redelijk bebost stuk duingebied, dat tegenwoordig in het dorp ligt. Binnen deze batterij bevonden zich ongeveer 45 werkjes. Vele van deze werkjes waren onderling verbonden met gangenstelsels. Er waren 5 geschutopstellingen waarvan er 4 met de gangen verbonden waren. Deze opstellingen waren open beddingen met in het midden een verhoogd plateau met een stalen ring erop, zodat het geschut gedraaid kon worden. Dit geschut was Russisch 7,62-cm-Gebirchtesgeschütz, wat een soort kruising is tussen een mortier en een veldkanon. Ook waren er 4 kleine woonbunkers van het type 621 aanwezig. Deze boden plaats aan 10 man. De 621's waren aangesloten op de gangen door middel van een stukje loopgraaf dat langs de bunker liep. De rest van de bemanning van de batterij was ondergebracht in VF-werkjes. Voor de rest was er een bakkerij, een klein telefoonbunkertje en een aantal ruimtes voor wateropslag. Het terrein was rondom verdedigd met prikkeldraadversperringen en tobruks.

Harff, D. en P., Noordwijk, Katwijk en Valkenburg Atlantikwall 1940-1945 (Veldhoven 2002)

Dit boek bevat grofweg dezelfde informatie als boven.

Harff, D. en P., Katwijk 1940-1945 van dag tot dag (2009. z.p.)

‘Op 31 juli [1944] om 09.30 uur was de 55-jarige visboer Harteveld (...) naar het afgezette en als mijnenveld aangegeven terrein aan de Cantineweg gegaan om er zijn aardappelen te rooien. Tijdens het rooien ontplofte een landmijn en raakte Harteveld ernstig aan zijn gezicht en linkerhand gewond. (...) De zoon van het slachtoffer bood de 15-jarige Teun van de Plas aan om het restant aardappelen te rooien, dan mocht hij de helft houden. Liggend op de grond ging Teun aan de slag. Teun kwam bij het uitgraven landmijnen tegen, die hij apart legde.’

2.3 GEMEENTEARCHIEF KATWIJK

Saricon heeft in het Gemeentearchief Katwijk gezocht naar relevante gegevens betreffende luchtaanvallen, het aantreffen van explosieven, het opruimen van verdedigingswerken, en andere zaken die relevantie kunnen hebben voor de mogelijke aanwezigheid van explosieven.

Onder de aangetroffen stukken zijn geen rapporten van de Luchtbeschermingsdienst, de organisatie die gedurende de oorlog verantwoordelijk was voor het rapporteren van zaken verband houdende met de luchtoorlog, waaronder bominslagen, en het opnemen van de door deze zaken veroorzaakte schade. Wel onder de stukken zijn dossiers over oorlogsschade en over het aantreffen en ruimen van explosieven. Ook zijn diverse dossiers over het slopen van verdedigingswerken geraadpleegd. Onder deze stukken zijn echter geen stukken gevonden over sloop van verdedigingswerken binnen de grenzen van het onderzoeksgebied.

Voor een volledig overzicht van de geraadpleegde stukken, zie bijlage 2. Hieronder volgt enkel een overzicht van de informatie die door Saricon als mogelijk relevant voor het onderzoeksgebied wordt beschouwd.

Toegang	Inv	Inhoud
Gemeente Katwijk 1932-1945	366	Schaderapporten n.a.v. luchtaanval 10 augustus 1942: - Glasschade Rijnstraat 24; - Parklaan, Kamperfoeliestraat, Meerburgstraat, Drieplassenweg, Varkevisserstraat, Ligusterstraat, en Tijnstraat, onbenoemde schade maar gezien de lage schadebedragen (tot 35 gulden) vermoedelijk ruit- of pannenschade. "Van alle perceelen kan de schade worden geacht lager te zijn dan het gemiddeld weekinkomen van den eigenaar."
Gemeente Katwijk 1946-1959	75	Dossier bevat diverse kaarten waarop de (destijds te slopen) Duitse verdedigingswerken ten noorden van het onderzoeksgebied (zie figuur 23) zijn weergegeven, alsmede diverse correspondentie over dit sloopwerk, en het bestek voor de sloop. Alle deze kaarten beslaan alleen het voormalige verdedigingswerk ten noorden van het onderzoeksgebied, daar waar heden de wijk Overduin ligt. De stellingen in het onderzoeksgebied zelf zijn niet aangegeven.
Dienst Openbare Werken	202	Ongedateerde kaart 'situatie van de militaire begraafplaats te Katwijk, schaal 1: 500', met beschrijving verschillende militaire loodsen in onderzoeksgebied. Hierop is ook de locatie van een patronenmagazijn aangegeven. Zie figuur 7.
Dynamisch archief gemeente Katwijk	5498	Over blindganger Zanderij Westerbaan, zie ook archief EODD, paragraaf 2.8.1. Persbericht gemeente d.d. 2 juni 1999: "Eerder dit jaar berichtten verschillende kranten over de aanwezigheid van een mogelijk onontplofte bom (blindganger) uit de Tweede Wereldoorlog in de Zanderij Westerbaan. Uit ooggetuigenverklaringen is echter gebleken dat de bom indertijd wel ontploft is. (...)"

Figuur 7. Locatie patronenmagazijn, volgens kaart in inventarisnummer 202 van het archief van de Dienst Openbare Werken.

2.4 NATIONAAL ARCHIEF

Saricon heeft de volgende collectie in het Nationaal Archief te Den Haag geraadpleegd.

- 2.04.53.15 Inspectie Bescherming Bevolking Luchtaanvallen

En daarvan het volgende inventarisnummer:

- 76, Meldingen en processen-verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten, Zuid-Holland.

Er zijn geen voor het onderzoeksgebied relevante meldingen aangetroffen.

2.5 SEMISTATISCHE ARCHIEFDIENSTEN DEFENSIE

De semistatische archiefdiensten van het ministerie van Defensie in Rijswijk beheren de archieven van het ministerie van Defensie voordat deze aan het Nationaal Archief worden overgedragen. Geraadpleegd is het archief van de Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD), 1945-1947. De MMOD was na de Tweede Wereldoorlog in Nederland verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten munitie. Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruimingrapporten van Nederlandse gemeenten.

Saricon heeft de stukken van de gemeente Katwijk geraadpleegd. Deze bevatten geen voor het onderzoeksgebied relevante informatie.

2.6 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE (NIMH)

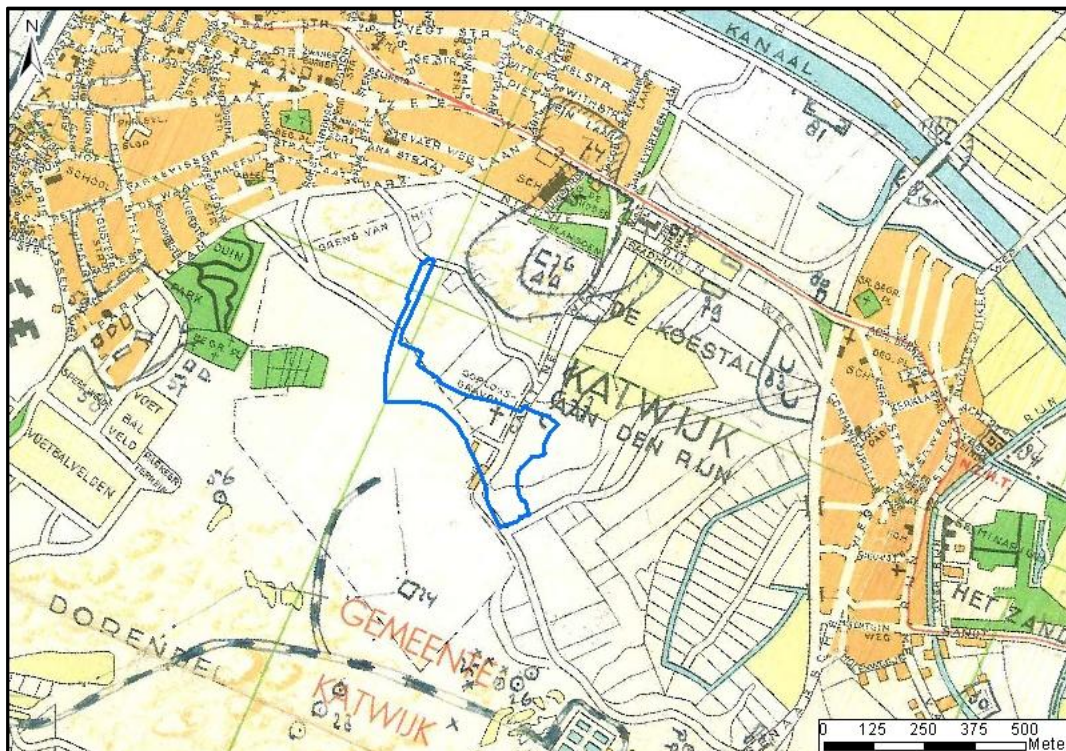
Het NIMH in Den Haag beheert collecties over de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht.

2.6.1 Collectie Duitse verdedigingswerken

Geraadpleegd is de collectie met toegangsnummer 575, *Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog en rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan het Bureau Inlichtingen Londen 1940-1945*. Deze collectie bestaat onder meer uit inlichtingenrapporten en plattegronden van Duitse verdedigingswerken, opgemaakt door Nederlandse verzetsgroeperingen.

Onder inventarisnummer 23 is een kaart beschikbaar waarop enkele militaire objecten rond het onderzoeksgebied zijn aangegeven. In het archiefstuk bevinden zich verschillende legenda's op de kaart, welke precies de juiste is voor deze versie van de kaart, is onduidelijk:

- 'VESTING KATWIJK D/D/ 28-9-'44';
- 'VERSTERKINGEN MIONDING OUDE RYN KAARTDEEL I KATWIJK. Opgenomen 28.9.'44, bijgewerkt tot 29.II.'44';
- 'BESCHRIJVING BIJ DE KAART VAN DE VESTING KATWIJK, opgenomen 28-9-'44. Bijgewerkt tot 2-3-'45.'

Figuur 8. Onderzoeksgebied gepositioneerd op kaart uit NIMH collectie 575 inv 23.

Op de kaart is bij het onderzoeksgebied het gebied met oorlogsgroeven aangegeven.

Over het verdedigingswerk en mijnenveld ten noorden van het onderzoeksgebied, op de kaart aangegeven met nummer 76, wordt in de drie verschillende legenda's vermeld:

- “Bunker-complex; in één bunker 1 stuk pantserafweergeschut 5 of 7.5 cm, richting W. Complex omgeven door prikkeldraad en mijnenveld met struikeldraden (zie foto 4).”
- “Bunkercomplex in een bunker een stuk p.a.g. 5 of 7.5 cm. Om vuur uit te brengen op binnensluis hier achter 3 mortieren van 7,62 cm met een amm. voorraad van 3000 mortiergranaten/stuk.”
- “Bunkercomplex. Geen pag aanwezig. Het complex is omgeven door prikkeldraad- versperringen en mijnenvelden met mijnen en struikeldraden. (...). In dit punt staan vier mortieren van 7,62 cm (ammunitievoorraad 300 granaten per stuk). De voornaamste doelen zijn de punten 67, 68, brug bij 80 en brug bij 82.”

Over de geschutsstellingen ten oosten van het onderzoeksgebied, op de kaart aangegeven met nummer 77, wordt in de drie verschillende legenda's vermeld:

- “In landerijen aangebrachte pantserafweerkanonopstellingen in opgebrachte aarde.” [Hier vermeld bij nr 75, slaat vermoedelijk op een andere kaart. Bij 77 staat: “Mijnenveld deels met mijnen in O. deel (mijnen zijn kleine Fransche granaatjes).”]
- “In landerijen aangebrachte pagstelling¹⁰ in opgebrachte grond.”
- “In landerijen aangebrachte pagstelling in opgebrachte grond. Leeg.”

Ook in inventarisnummer 470 zijn enkele bij de bovengenoemde kaart behorende beschrijvingen aangetroffen:

- “Bij 76: [blad ontbreekt] “(...) (met mijnen) en struikeldraden (...). In dit punt staan vier mortieren (kaliber 7,62cm, ammunitievoorraad 300 granaten/stuk. De vorige opgave van 3000 granaten is fout). De voornaamste doelen zijn de punten 67,68 brug bij 82, brug bij 80.”
- “Bij 77: In landerijen aangebrachte pagstelling in opgebrachte grond. Leeg.”

2.6.2 Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940

Saricon heeft de collectie gevechtsverslagen en rapporten mei 1940, toegangsnummer 407, geraadpleegd. Hierin is detailinformatie te vinden over de strijd op Nederlands grondgebied in de periode 10-14 mei 1940. De collectie bestaat uit verslagen en rapporten zoals die werden ingeleverd door officieren, onderofficieren en manschappen bij de Krijgsgeschiedkundige Sectie van het Hoofdkwartier van de Generale Staf. Dit gebeurde kort na de strijd of kort na de Tweede Wereldoorlog.

Geraadpleegd zijn de gevechtsverslagen van I-4 R.I.¹¹, de inventarisnummers 476007-476013.

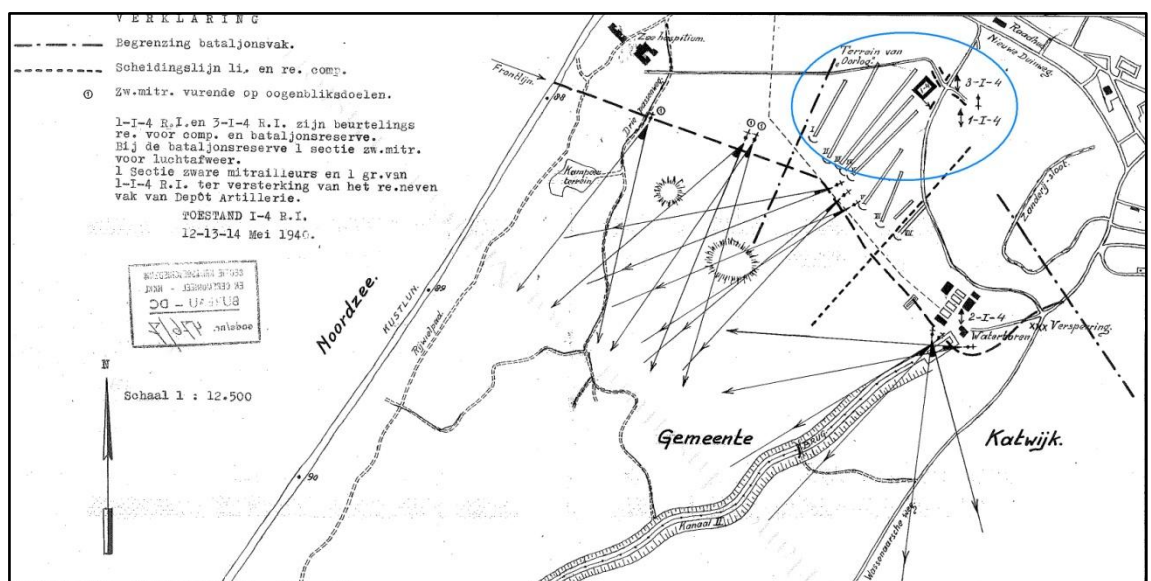
In al deze verslagen over de gevechten met Duitse troepen in het duingebied van Katwijk en om het vliegveld Valkenburg wordt het gebied bij de schietbanen aan de Cantineweg genoemd als een gebied waarop de Nederlandse troepen zich terugtrokken. Schijnbaar deed het gebied bij de schietbanen dienst als uitvalsbasis, en lag het niet in de frontlinie.

¹⁰ Pantserafweergeschutstelling.

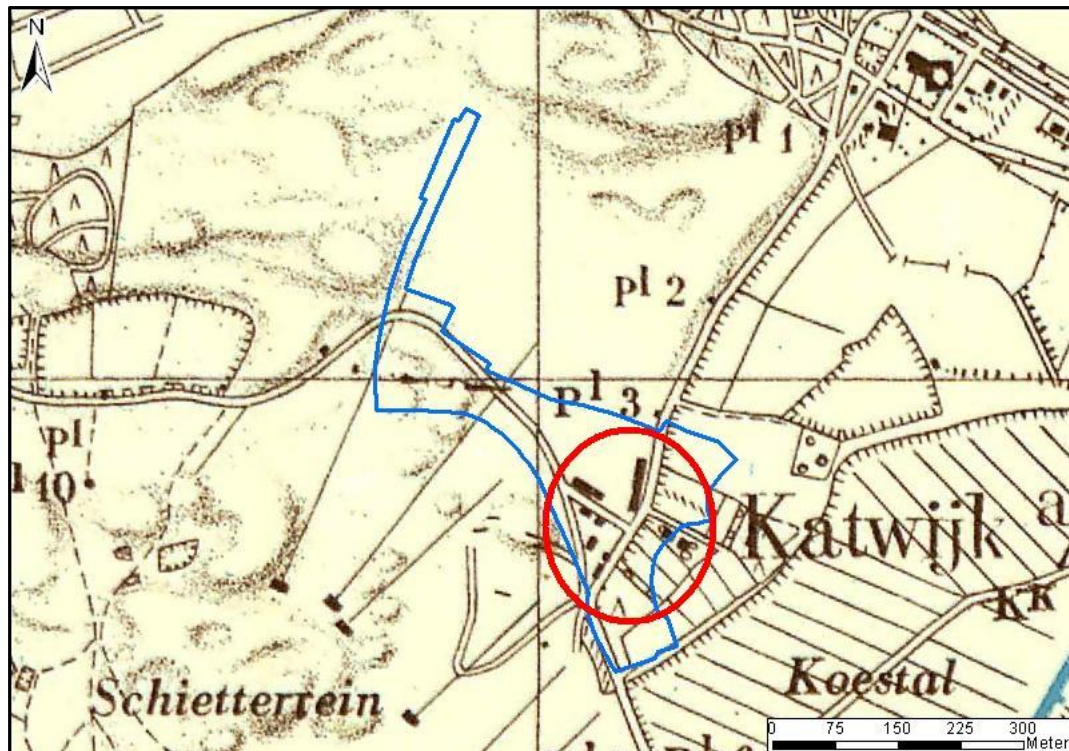
¹¹ Eerste bataljon van het vierde regiment infanterie.

Inv	Omschrijving	Inhoud, voor zover relevant voor onderzoeksgebied
476007	4 ^e Regiment infanterie 1 ^e bataljon. Gevechtsberichten 10-14 mei 1940	Schets aanwezig waarop te zien is dat Nederlandse troepen tijdens de meidagen 1940 opereerden vanuit de bebouwing in het oosten van het onderzoeksgebied. Zie Figuur 9. 12 mei 1940 "De aan I-4 R.I. overblijvende troepen (¾-1-I-4 R.I. en ½ M.C.-I) werden nabij de cantine Schietterrein opgesteld als Bat. Reserve. I-4 R.I. R.I. diende als dekking van II-6 R.A., welke afd stond opgesteld nabij de cantine."
476008	4e Regiment infanterie 1e bataljon 1e compagnie Gevechtsberichten 10-14 mei 1940	10 mei 1940 "Te 20.00 opdracht ontvangen om met I-I-4 R.I. de opstelling te dekken van den Afd. Art. bij cantine schietbanen. Te 23.45 afgemarcheerd van Tol." 11 mei 1940 "Te 00.15 aangekomen met drie Sn. en co. Groep bij Cantine schietbanen." 13 mei 1940 "Te 12.00 had de res. 1e Lt Speelman, S.M. zich met zijn S. aan de cp. Cantine gemeld." 14 mei 1940 "In afwachting als reserve bij cantine Katwijk."
476009	4e Regiment infanterie 1e bataljon 2e compagnie Gevechtsberichten 10-14 mei 1940 Verklaringen individuele militairen	11 mei 1940 "Te plm 5.00 opgemarcheerd onder co. Van Lt Vetter van 3-I. al spoedig onder vij.vu; plm 1500 m langzaam terrein gewonnen. Te 17.00 order om vow. beweging te staken en terug te trekken op een stg. Nabij Klein-Berkheide. Aldaar te 19.00 order om in Bat.verband terug te trekken op schietterrein. Aldaar te 22.00 aangekomen en gelegerd in aanwezige loads." (...) 15 mei 1940 "Terug naar schietterrein en legering aldaar voorbereid. Wapens ingeleverd. Later op den dag terug naar Noordwijk." In een der verklaringen van individuele militairen is sprake van het beschieten van Nederlandse troepen in de duinen ten zuiden van Katwijk door Duitse Juncker-vliegtuigen. In een andere verklaring is sprake van granaatvuur in de duinen, zonder exactere beschrijving van de locatie.
476010	4e Regiment infanterie Gevechtsbericht van Luitenant Nijbakker 10 mei 1940	-
476011	4e Regiment infanterie 1e bataljon 3e compagnie Gevechtsberichten 10-14 mei 1940 Verklaringen individuele militairen	11 mei 1940 "(...) Kort hierop kregen wij bevel van de B.C.-cp terug te trekken naar de schietbanen te Katwijk. Bij dit bevel was tevens het bericht dat de Verenigde Staten een ultimatum hadden gesteld aan de Duitsers de volgende dag alle troepen uit Nederland en België terug te trekken daar de Verenigde Staten anders de oorlog zouden verklaren. Dit bericht werd met zo veel vreugde ontvangen en verhoogde het moreel van de troepen aanmerkelijk. Met vereende krachten zijn de mitrailleurkarren door de duinen teruggetrokken naar de schietbanen. Een van mijn soldaten was toen hij over een duintop keek om waar te nemen door een vijandelijke kogel gewond. Op de schietbaan hebben een stelling ingenomen loodrecht op de kogelvangers. Ik ben weer teruggegaan naar de 3e compagnie. Mijn sectie heeft in een schijvenloads overnacht. (...)"
476012	4e Regiment infanterie 1e bataljon 3e compagnie	-

Inv	Omschrijving	Inhoud, voor zover relevant voor onderzoeksgebied
	Rapport verkennings-patrouille 14 mei 1940	
476013	4e Regiment infanterie 1e bataljon Mitrailleur-compagnie Gevechtsberichten 10-14 mei 1940 Brief oud-militair Matla d.d.1948	11 mei 1940 “(...)Plm 19.00: besluit in duinen met uitgebreide veiligheidsmaatregelen te overnachten. Plm 20.00: bevel terug te trekken in de lijn kogelvangers.” 12 mei 1940 “(...) Eén S. opgesteld bij cantine Katwijk. Eén S. bij 2e comp ter hoogte van watertoren. Eén S. bij 3e comp in de lijn van kogelvangers. (...)”

Figuur 9. Schets uit collectie gevechtsverslagen mei 1940 NIMH. Door Saricon blauw omcirkeld is indicatief de ligging van het onderzoeksgebied weergegeven. NB. Aangegeven staat: *Terrein van 'Oorlog'*, waarmee vermoedelijk wordt bedoeld dat het gaat om een terrein van het ministerie van Oorlog, niet om een terrein waar oorlogshandelingen plaatsvonden.

Figuur 10. Gebouwen die dienst deden als uitvalsbasis voor Nederlandse troepen tijdens de gevechten bij Katwijk-Valkenburg van 10-14 mei 1940, rood omcirkeld. Bron: Topografische Dienst.

2.7 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE (NIOD)

Saricon heeft twee collecties betreffende de luchtoorlog geraadpleegd die berusten in het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam. Het betreft de volgende twee collecties:

Toegang	Inventarisnummer
077 Generalkommissariat für das Sicherheitswesen	1328 Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941.
216k Departement van Justitie	23 Luchtbeschermingsdienst Map 82c, 83a, 83b, 83c, 84a, 84b en 84c

De eerste collectie betreft een kleine 2400 meldingen van bominslagen en andere zaken verband houdende met de luchtoorlog uit de periode 31 augustus 1940 - 27 april 1941. In de meeste gevallen wordt overigens alleen de gemeente genoemd waarop de melding betrekking heeft, en wordt de exacte locatie niet vermeld.

De tweede collectie betreft een serie mappen met meldingen uit 1943 en 1944 verband houdende met de luchtoorlog afkomstig van diverse gemeenten in Nederland.

In geen van beide collecties zijn voor het onderzoeksgebied relevante meldingen aangetroffen.

2.8 EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST DEFENSIE (EODD)

Saricon heeft twee collecties geraadpleegd afkomstig uit het archief van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie en haar voorgangers: de collectie ruimrapporten en de collectie mijnenvelddocumentatie.

2.8.1 Collectie ruimrapporten

Tussen 1948 en 1971 werden in Nederland explosieven geruimd door de Hulpverleningsdienst van het toenmalige ministerie van Binnenlandse Zaken. Er zijn, voor zover bekend bij organisaties die zich bezighouden met explosievenopsporing in Nederland, geen ruimrapporten van deze dienst meer aanwezig. Het is binnen de scope van dit vooronderzoek dan ook niet mogelijk een overzicht samen te stellen van explosievenruiming in deze periode waarvan kan worden gesteld dat dit (min of meer) volledig is.

Voor de periode sinds 1971 echter is dit wel mogelijk. Sinds dit jaar zijn alle rapporten (zogenoeten MORA's en UO's) van geruimde explosieven van de EODD en haar voorgangers centraal gearcheerd. Het grootste gedeelte van dit archief wordt beheerd door de Semi-Statistische Archiefdiensten van het ministerie van Defensie te Rijswijk.

Dit archief is doorzoekbaar op (door de EODD samengestelde) registers op plaatsnaam. Saricon heeft ten behoeve van dit vooronderzoek de registers van de volgende plaatsen gebruikt:

- Katwijk (Zuid-Holland)
- Katwijk aan Zee (Zuid-Holland);
- Katwijk aan den Rijn (Zuid-Holland);
- Katwijk Zh (Zuid-Holland);
- Katwijk (Noord-Brabant);

De meldingen met een locatieverwijzing die naar inschatting van Saricon relevantie heeft voor dit onderzoek, zijn bij de EODD opgevraagd en ingezien. De resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

NB. Omdat in de beschikbare registers en ruimrapporten soms duidelijke beschrijvingen van de exacte locaties waar de EODD of haar voorgangers actief was ontbreken, kan niet worden uitgesloten dat in onderstaand overzicht relevante ruimrapporten ontbreken.

Nummer	Datum	Locatie	Inhoud/ aangetroffen explosieven
19822275	2 juli 1982	In duin, bij watertoren aan de Cantineweg	1 scherfhandgranaat Oud-Hollands
19860292	19 februari 1986	Cantineweg	Schroot, geen munitie
19982115	26 oktober 1998	Zanderij-Westerbaan, woonwijk in aanbouw	Zie onder.
20000875	6 mei 2000	Cantineweg, bij clubhuis	1 oefenhandgranaat no 1b. [OH]
20070886	25 mei 2007	Cantineweg, bij scoutingclub in duingebied	1 scherfhandgranaat Mills 36. "Enkele maanden eerder is een dergelijke handgranaat 200 m van deze vindplaats ook aangetroffen door wederom kinderen die met detectoren aan het zoeken waren. Politie geadviseerd door gemeente politieverordening te laten maken. Locatie betreft een naar zeggen voormalig militair gebied/schietbaan."

Nummer	Datum	Locatie	Inhoud/ aangetroffen explosieven
20080034	7 januari 2008	De Zanderij, Katwijk, bouwput	“Put uitgegraven tot op schone grond. Restanten meegenomen.” • 1 scherfhandgranaat 36 (M); • 1 pijpbom (gevuld met kruit); • 1 lichtgranaat van 2”-mortier, leeg; • 1 staartstuk van lichtgranaat van 120mm-mortier; • 1 lichaam van 8 cm-mortier met staartstuk, leeg; • 1 restant rookgranaat nr 7 C2 • 1 staartstuk van 60mm-mortier springrook (leeg); • 1 staartstuk van 3”-mortier BG; • 1 staartstuk van 81mm-mortier, fosfor; • 1 lichaam van 5 cm-mortier met staartstuk, leeg (Fr) • 1 gevechtslading van steelhandgranaat (leeg?); • 2 x scherfhandgranaat no 46 (M), leeg; • 1 scherfhandgranaat M21 met restant ontsteker M228; • 7 x kkm; • 1 x Huls van 27 mm (leeg); • 1 restant van brisantgranaat van 8 mr; • 1 x schroot.

De twee hierboven vetgedrukte meldingen **20000875** en **20070886** slaan vermoedelijk op meldingen gedaan bij het clubhuis van de scoutingvereniging dat in het onderzoeksgebied gelegen is.

De melding **20080034** betreft een (kennelijk in een put aangetroffen) bonte verzameling munitie, voor een groot deel naoorlogs. Het kan hier niet gaan om een dump die in of kort na de Tweede wereldoorlog is gedaan.

De melding **19982115** gaat over de destijds vermoede aanwezigheid van een vliegtuigbom in het gebied Zanderij-Westerbaan. Getuige kaartmateriaal aangetroffen in het dossier, is de locatie waar werd gezocht, gelegen op circa 400 meter van het onderzoeksgebied. Het dossier bevat correspondentie tussen EOD en gemeente, en verslagen van enkele besprekingen:

“Bespreking gevoerd op gemeentehuis en op locatie. Diverse proefstroken gelopen met de Ferex 4021 (stand 10 en 3). Diverse verdachte uitslagen uitgegraven. Geen munitie en/of bommen.”

Brief gemeente Katwijk aan EOD, 22 oktober 1998: “In onze gemeente is momenteel de woonwijk Zanderij-Westerbaan in aanbouw. Naar aanleiding hiervan zijn wij recent benaderd door twee inwoners van onze gemeente. Zij dragen kennis van het feit dat hun vader hen heeft verteld dat tijdens de Tweede Wereldoorlog in de buurt van zijn voormalige kwekersbedrijf een blindganger terecht is gekomen. Het kwekersbedrijf bevond zich in het gebied waar nu de voornoemde woonwijk wordt gerealiseerd. Deze bom is afgegooid tijdens een bombardement op 12 augustus 1943 op het vliegveld Valkenburg. Vermoedelijk gaat het hier om een Engelse vliegtuigbom. De blindganger zou zich volgens de twee inwoners moeten bevinden binnen het op de bijgaande kaarten aangegeven gebied. (...) Op de kaarten I en II zijn de betreffende percelen met blauw aangegeven.”

Tekst besprekingsverslag op gemeentehuis Katwijk, 7 januari 1999: “Bespreking: Op het gemeentehuis waren de dames Vooijs aanwezig. Zij vertelde [sic] het volgende verhaal: Hun inmiddels overleden vader heeft verteld dat hij op 12 augustus 1943 van zijn land (nr 593 zie tekening) op weg was [naar] de wetering ‘Zanderij’, over zijn hoofd sloeg een projectiel (bom of SAP v 60 lbs?) in de grond welke met stellige zekerheid niet ontplofte! Dit heeft hij zijn dochters verteld met het advies als er gegraven of gebouwd wordt op zijn land dit aan de gemeentelijke instanties door te geven. (...) Vanuit mijn zijde heb ik de heer Den Heijer verzocht in het gemeentearchief op te zoeken v.w.b. de datum en wat voor een aanval het geweest op een speciaal hoofdkwartier in Katwijk. Zoals ik nu de situatie kan inschatten ligt er een ongesprongen projectiel. Mocht de gemeente naar aanleiding van positief advies van mijn kant besluiten een zoekactie te starten, dan zal er eerst oppervlakte- en daarna dieptedetectie worden uitgevoerd., het verwachte veld zal dan 60x100 meter bedragen, beginnende bij de wetering richting bouwland 593. Als de blindganger eerder gevonden wordt, is het einde zoekactie. Ter plaatse: In et verdachte gebied wordt dit jaar aangevangen met woningbouw, de grond is zeer schoon en bestaat uit zand. Met een hoge waterstand. Ca 25-30 cm – maaiveld. De harde laag zit op 12 meter en de nieuwe woningen moeten worden geheid. (...) Advies: positief advies.”

Brief gemeente Katwijk aan EOD, 26 april 1999: “Naar aanleiding van een krantenartikel over de aanwezigheid van een blindganger in de aan aanbouw zijnde wijk Zanderij-Westerbaan, hebben zich drie personen bij ons gemeld. Uit de gesprekken met deze mensen kwam naar voren dat zij er alle drie van overtuigd zijn dat er geen sprake is van een blindganger, maar van een gedetoneerde bom. De door ons opgenomen verklaringen van deze mensen treft u hierbij als bijlage aan.”

Brief EOD aan gemeente, 3 mei 1999: “Na het (...) verkennend onderzoek, blijken vervolgens bij uw gemeentelijk onderzoek, drie verklaringen de voornoemde vermoedelijke aanwezigheid van afwerpmunitie te elimineren. Het verstrekte [positief] advies is derhalve niet meer van toepassing.”

2.8.2 Collectie mijnenvelddocumentatie

Kort na de Tweede Wereldoorlog is een inventarisatie gemaakt van alle bekende en vermoedelijke mijnenvelden in Nederland. De Commandant van de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD) verklaarde op 1 juni 1946 dat er op Nederlands grondgebied zo’n 5.400 mijnenvelden waren gekarteerd en dat nog ongeveer 900 mijnenvelden gekarteerd moesten worden. In de jaren direct na de oorlog zijn de, zowel door Duitse als geallieerde eenheden gelegde, mijnenvelden opgeruimd. Hierbij zijn meer dan 1,3 miljoen landmijnen geruimd.

De rapporten verschaffen informatie over het leggen en het ruimen van de mijnenvelden. Uit de ruimrapporten blijkt dat niet in alle gevallen alle gelegde landmijnen zijn aangetroffen.

Tegenwoordig is de collectie mijnenvelden en op landmijnen verdachte gebieden ondergebracht bij de EODD, die beschikt over een zoeksleutel op de collectie. Saricon heeft bij de EODD een aanvraag gedaan en de volgende informatie aangeleverd gekregen:

Ter hoogte van het onderzoeksgebied was een mijnenveld gelegen. De locatie hiervan is weergegeven op kaartmateriaal van de EODD. Zie figuur 11.

Figuur 11. Locatie van het mijnenveld volgens collectie EODD.

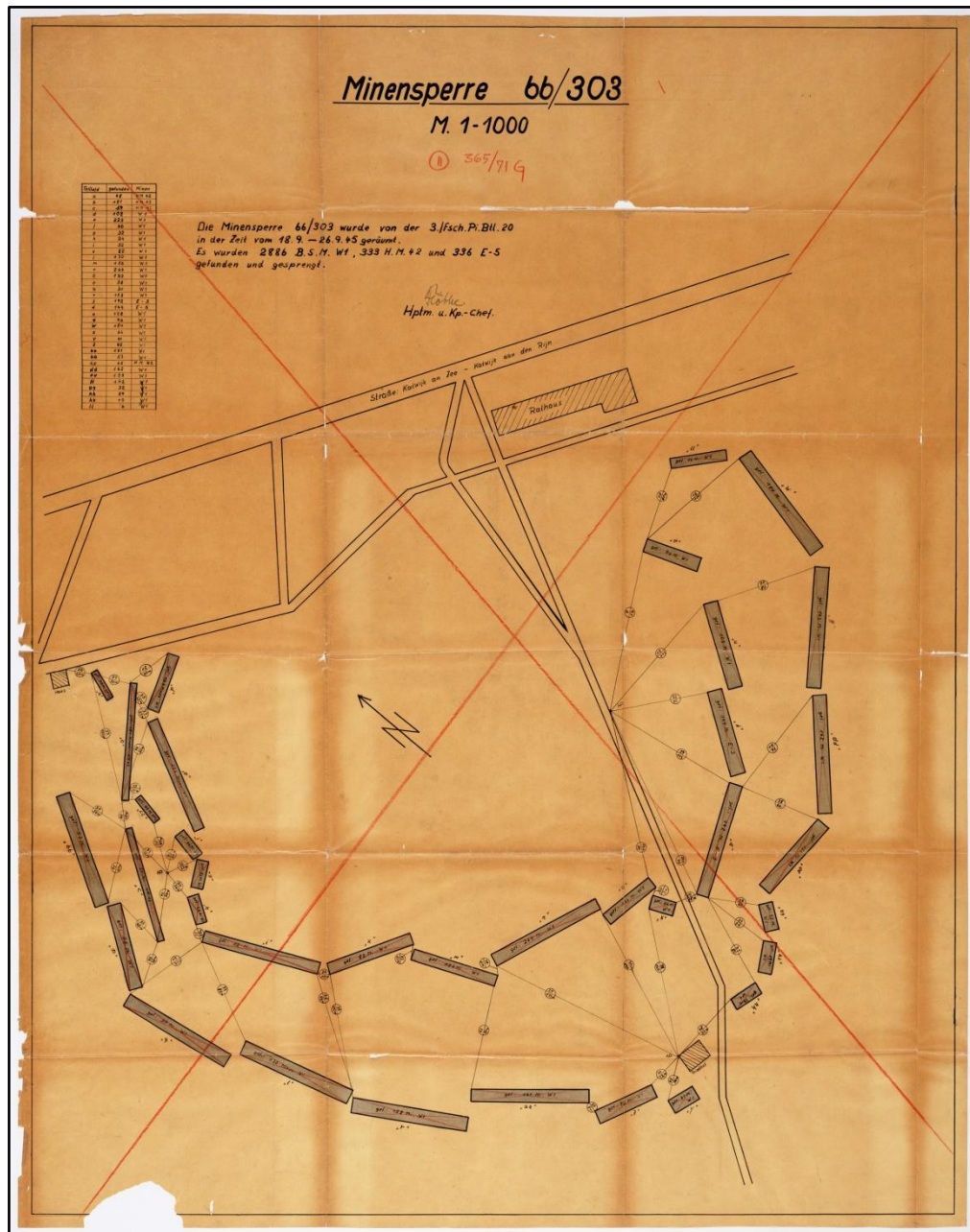
Het mijnenveld kende de nummers 66/303 en 365/71G in de geallieerde registratie. Het bestond uit 36 deelvelden.

Het ruimrapport vermeldt: “Die Minensperre 66/303 wurde von der 3./Fsch.Pi.Bn. 20 in der Zeit vom 18.9 – 26.9.45 geräumt. Es wurden 2886 B.S.M.¹² W1, 333 H.M.¹³ 42 und 336 E-5 gefunden und gesprengt.”

Volgens het ruimrapport is dit aantal mijnen (2886 B.S.M. W1, 333 Holzminen-42 en 336 E5) overeenkomstig het aantal gelegde mijnen.

¹² Behelfs-Schützenmine.

¹³ Holzmine.

Figuur 12. Kaart van het mijnveld volgens het originele ruimrapport.

1. Unit which laid minefield and/or source of information Onderdeel dat het mijnenveld legde en/of bron van inlichting Verlegende Einheit und/oder Auskunftsprung	}	unbekannt
2. Date on which minefield was laid Datum waarop het mijnenveld werd gelegd Datum der Verlegung	}	unbekannt
3. Number and type of mines laid Aantal en type van de mijnen Zahl u. Art der verlegten Minen	}	2886 B.S.M. W 1 336 E 333 Holzminen 42
4. Any extra mines subsequently laid and types Aantal later gezde mijnen en type Zahl und Art der nachverlegten Minen	}	---
5. Fenced or marked Omheind en gemerkt Einzäunung oder Warnschilder	}	Einzaunung
6. Unit lifting mines Onderdeel dat de mijnen ruimt Räumende Einheit	}	3./Fsch.PI.Batl.20
7. Date lifted Datum van opgruiming Datum der Räumung	}	18. - 26. 9. 1945
8. Number and type mines lifted Aantal en type van opgeruimde mijnen Zahl und Art der aufgenommenen Minen	}	2886 B.S.M. W 1 333 Holzminen 42 336 E 5 3555 Minen
9. Number and types mines missing Aantal en type van vermiste mijnen Zahl und Art der fehlenden Minen	}	---

Figuur 13. Uitsnede van het originele ruimrapport.

2.9 BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV, FREIBURG

Saricon beschikt over een collectie documenten afkomstig uit het Bundesarchiv-Militärarchiv te Freiburg in Duitsland. Het betreft onder meer meldingen van luchtaanvallen op Nederlands grondgebied in de periode 1940-1941, zogenoemde Lageberichte van de Luftwaffe. Er zijn geen voor het onderzoeksgebied relevante meldingen aangetroffen.

2.10 VOORSCHRIFT VS 2-1014/1 MINISTERIE VAN DEFENSIE

Uit diverse bronnen is bekend, dat ter hoogte van het onderzoeksgebied een schietterrein gelegen was, dat zowel voor als na de Tweede Wereldoorlog in gebruik was bij het Nederlandse leger. Zie figuur 14.

Figuur 14. Nederlandse militairen oefenen op de schietbaan in de duinen van Katwijk. Bron: Legermuseum/Katwijk in Oorlog.nl.

In Voorschrift VS 2-1014/1 van het Ministerie van Defensie (Overzicht oefen- en schietterreinen, vastgesteld 24 december 1964), is naar aanvullende informatie gezocht over de schietbaan die gedeeltelijk in het onderzoeksgebied gelegen was.

Het voorschrift vermeldt:

Schietbaan KS1 's-Gravenhage, Katwijk

-oppervlakte 28 ha.

-aanwezige schietinrichtingen:

- 4 enkelvoudige vrije geweerbanen tot 200m;
- 4 enkelvoudige vrije geweerbanen tot 100m.

Het schietterrein was zodoende in 1964 nog in gebruik; volgens het voorschrift mocht er alleen met geweren worden geschoten.

2.11 NIEUWSBERICHTEN

De collectie explosievengerelateerde nieuwsberichten uit de periode 1982 - heden in het Saricon-bedrijfsarchief is geraadpleegd. In dit archief zijn de onderstaande twee berichten gevonden:

Leidsch Dagblad, 18 maart 1999:

“Bom onder Zanderij in Katwijk moet weg

Het Explosieven Opruimingscommando gaat op zoek naar een niet ontplofte bom in de Katwijkse nieuwbouwwijk Zanderij-Westerbaan. Op het grondgebied van de Zanderij is tijdens de Tweede Wereldoorlog een blindganger terechtgekomen. Omdat bijna zestig jaar na dato niemand meer weet waar het projectiel precies is ingeslagen, kammen de experts van het EOC het terrein uit. In het gebied wordt momenteel al volop gebouwd. (...)"

Reformatorisch Dagblad, 27 maart 1999:

"Mogelijk bom in nieuwbouwwijk van Katwijk"

De nieuwbouwwijk Zanderij-Westerbaan in Katwijk herbergt hoogstwaarschijnlijk een nog niet ontplofte bom uit de Tweede Wereldoorlog. De EOD gaat op zoek naar de blindganger, maar weet nog niet exact waar het explosief ligt. Daardoor zal een groot gedeelte van het bouwterrein moeten worden uitgekamd. (...)"

Deze twee berichten slaan op de zoektocht naar een vermoede blindganger in het projectgebied Zanderij-Westerbaan. Zie hiervoor paragraaf 2.8.1.

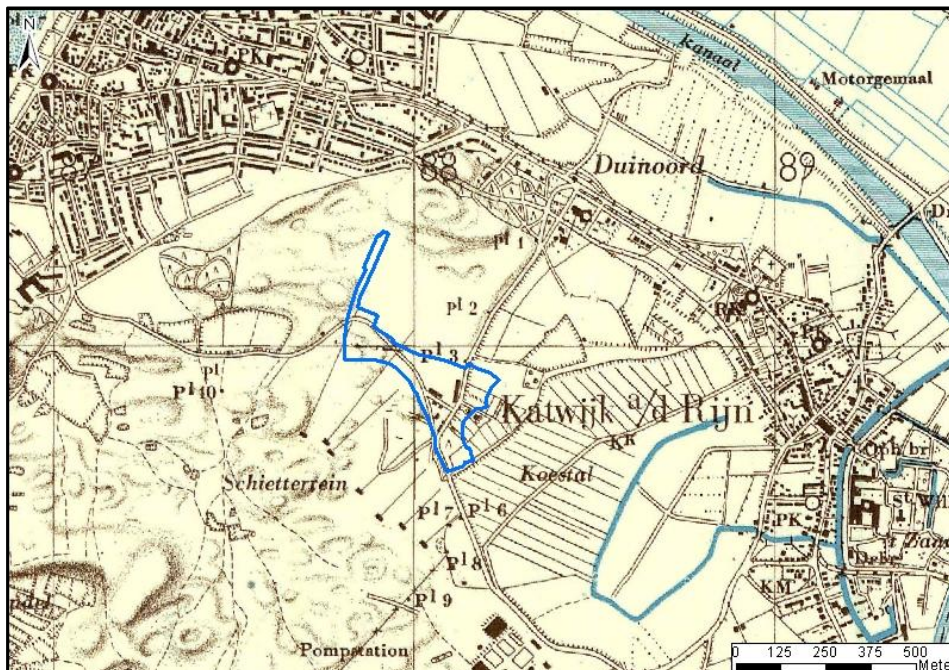
2.12 COLLECTIE STAFKAARTEN TOPOGRAFISCHE DIENST

Saricon heeft de collectie stafkaarten van de Topografische Dienst / Kadaster te Zwolle geraadpleegd.

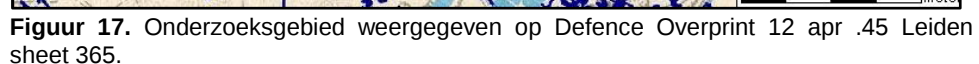
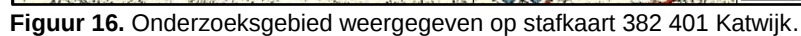
Aangetroffen zijn de volgende stafkaarten waarop het onderzoeksgebied is weergegeven:

- 30E Katwijk, 1939, schaal 1: 25.000;
- 382 401 Katwijk, 1940, schaal 1: 25.000.

Ook is een zogeheten Defence Overprint van het onderzoeksgebied aangetroffen, **Defence Overprint 12 apr .45 Leiden sheet 365**. Dit is een kaart waarop de geallieerde militaire inlichtingendiensten de bij hen bekende Duitse verdedigingswerken hebben ingetekend. Zie de figuren 15 tot en met 17.

Figuur 15. Onderzoeksgebied weergegeven op stafkaart 30E Katwijk, 1939.

Op de van oorsprong Nederlandse stafkaarten uit 1939 en 1940 is ter hoogte van het onderzoeksgebied een schietterrein weergegeven.

Op de Defence Overprint zijn de volgende Duitse militaire objecten weergegeven:

- Een **mijnenveld** direct ten noorden van het onderzoeksgebied. Een omvangrijk verdedigingswerk ten noorden van dit mijnenveld, omheind door een hek;
- Een **munitieopslagterrein** direct ten zuiden van het onderzoeksgebied;
- Een drietal **mitrailleurstellingen** in de zuidwesthoek van het onderzoeksgebied;
- Een **loopgraaf met mitrailleurstellingen** direct ten noorden van het onderzoeksgebied;
- **Vier lege geschutbeddingen** direct ten oosten van het onderzoeksgebied, omheind door een prikkeldraadversperring.

NB. De Overprint betreft een schetsmatige weergave, de exacte ligging van de bedoelde objecten is niet zonder meer uit deze kaart te destilleren.

2.13 LUCHTFOTO'S

Gedurende de Tweede Wereldoorlog werden door de Britse en Amerikaanse luchtmachten verkenningsvluchten boven Nederlands grondgebied uitgevoerd waarbij luchtfoto's werden gemaakt. Deze foto's moesten de geallieerde legers inlichtingen verschaffen over geschikte doelwitten voor luchtaanvallen, over Duitse militaire aanwezigheid, en over de resultaten van eerder uitgevoerde luchtaanvallen.

Hoewel aan de mogelijkheden voor interpretatie van dergelijke luchtfoto's diverse beperkingen kunnen gelden, vormen zij doorgaans een belangrijke bron in het vooronderzoek explosieven. Idealiter is via deze foto's vast te stellen wat exact de locaties zijn geweest die zijn getroffen door luchtaanvallen, en wat exact de locaties zijn geweest waar militaire objecten aanwezig zijn geweest (en waar dus een verhoogde kans geldt op het achterblijven van explosieven).

Geraadpleegde luchtfoto's

Saricon heeft de volgende collecties met historische luchtfoto's geraadpleegd:

- Wageningen Universiteit, Afdeling Speciale Collecties van de Universiteitsbibliotheek. Dit archief bevat circa 93.000 luchtverkenningfoto's van Nederlands grondgebied in de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en United States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog.
- Topografische Dienst (Topod) te Zwolle. Dit archief bevat circa 110.000 luchtverkenningfoto's van Nederlands grondgebied in de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en USAAF. Ook bevat het archief voor- en naoorlogse luchtfoto's.
- The Aerial Reconnaissance Archives (TARA) te Edinburgh. Dit archief bevat een onbekend, maar zeer groot aantal luchtverkenningfoto's van Nederlands grondgebied in de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en USAAF.

De volgende luchtfoto's zijn verzameld:

Datum	Sortie	Fotonummer	Bron
1 oktober 1940	H/275	403	TARA
15 oktober 1943	E/373	3003	Topod
28 mei 1944	7GR/1600	2162	Topod
30 november 1944	4/1361	3063	Wageningen (Collectie 0151-02)
18 maart 1945	106G/4894	3073	Topod
7 april 1945	4/2177	3127	Wageningen (Collectie 0265-04)

Al de bovenstaande luchtfoto's dekken het onderzoeksgebied geheel.

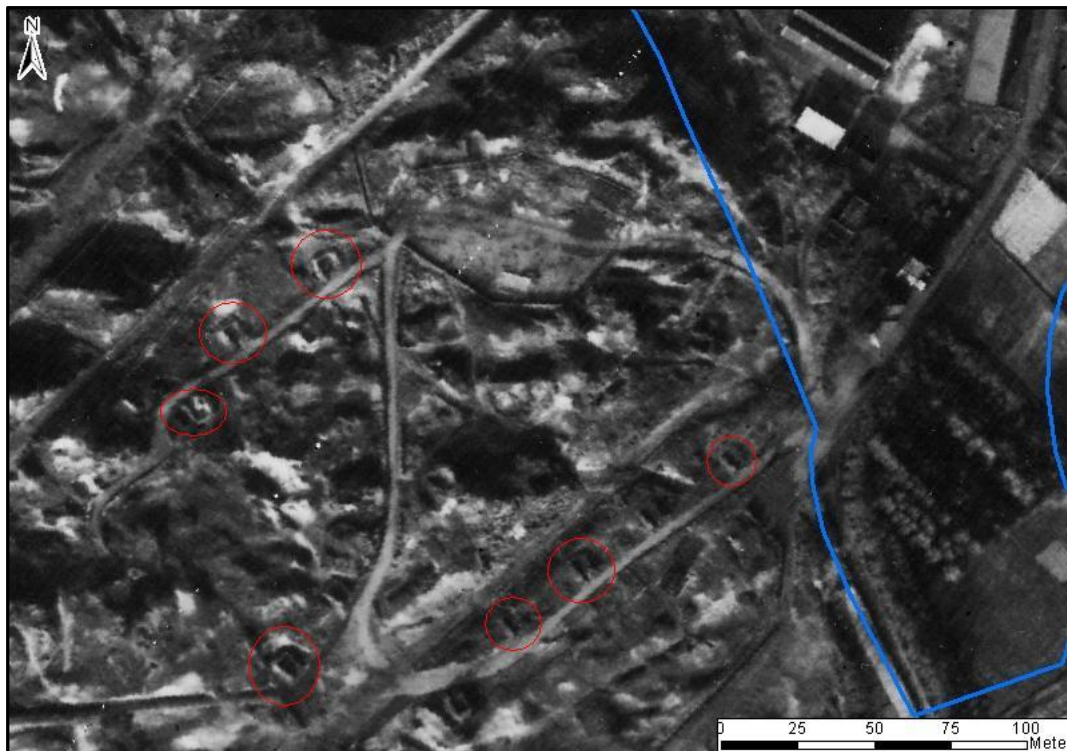
Luchtfoto-interpretatie

De luchtfoto's zijn geïnterpreteerd. Hierbij is gebruikgemaakt van alle uit overige bronnen bekende informatie over de militaire werken in en rond het onderzoeksgebied. De meest relevante resultaten zijn weergegeven in de figuren 18 tot en met 23.

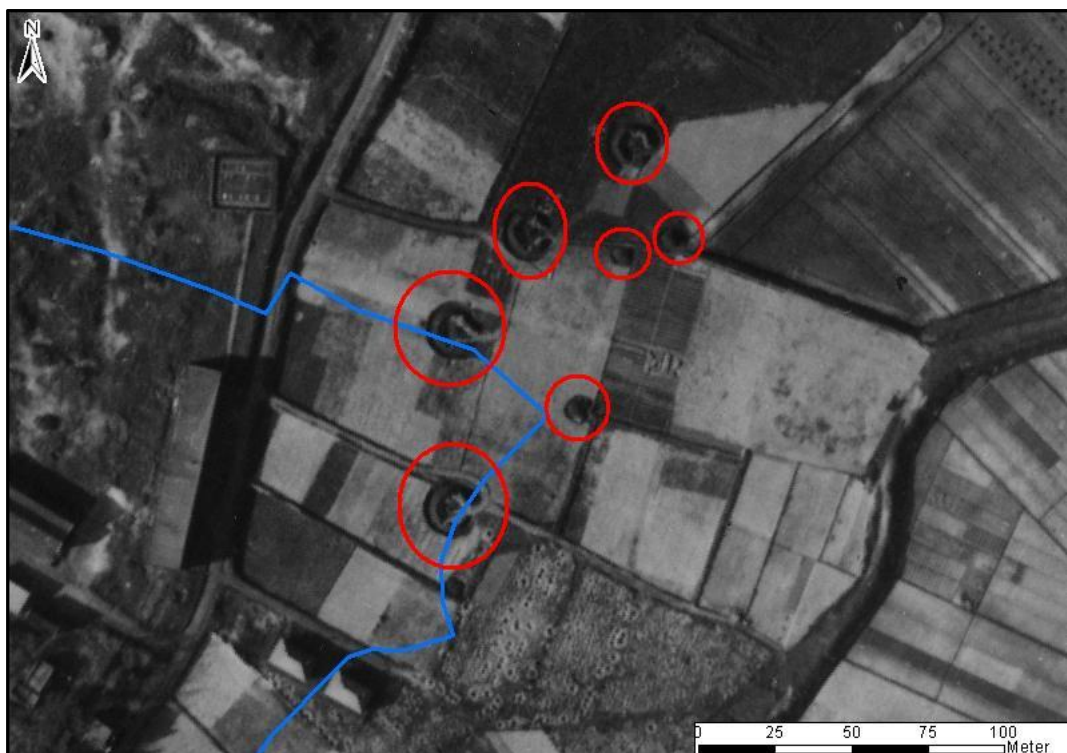
NB. In het onderzoeksgebied of de directe nabijheid zijn geen kraters van vliegtuigbommen waargenomen. Aangemerkt wordt dat deze in duingebied veel moeilijker waar te nemen zijn dan in open veld.

Figuur 18. Oostzijde onderzoeksgebied, met militaire loodsen en andere gebouwen die vermoedelijk in gebruik zijn geweest bij het Nederlandse en Duitse leger, 7 april 1945. Rechtsboven op de foto, op 30 meter van het onderzoeksgebied, de militaire begraafplaats met Nederlandse gesneuvelden van mei 1940.

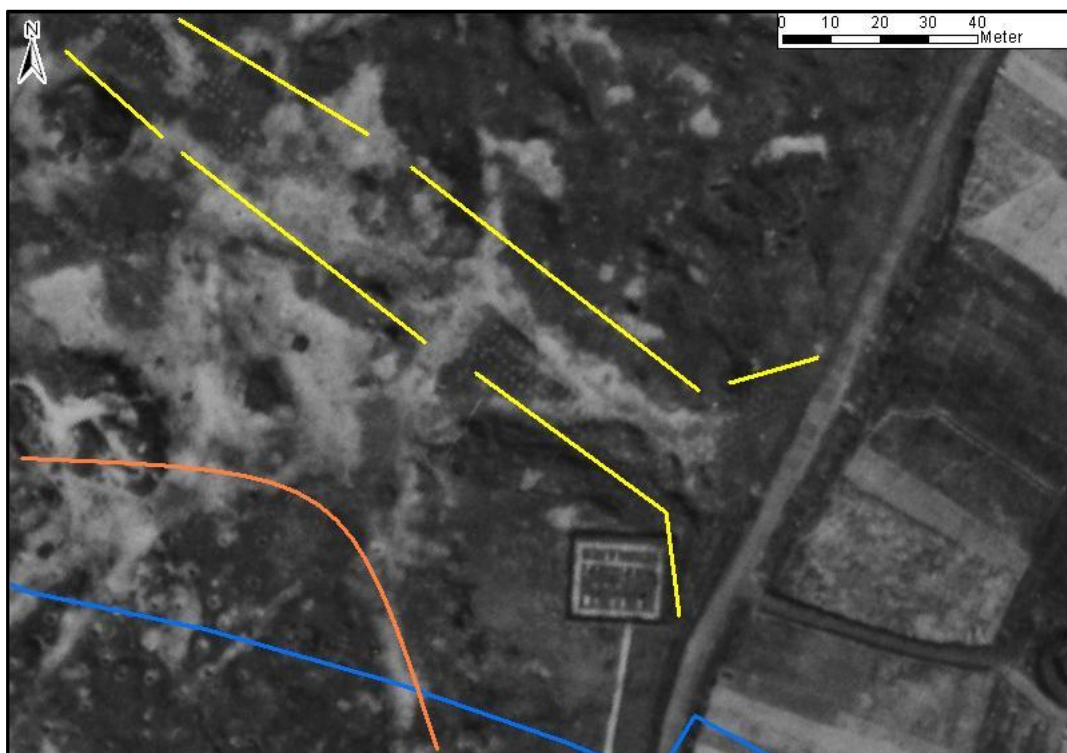
Figuur 19. Munitieopslagterrein ten zuidwesten van het onderzoeksgebied, 30 november 1944. Enkele van de afzonderlijke munitieopslagplaatsen zijn rood omcirkeld.

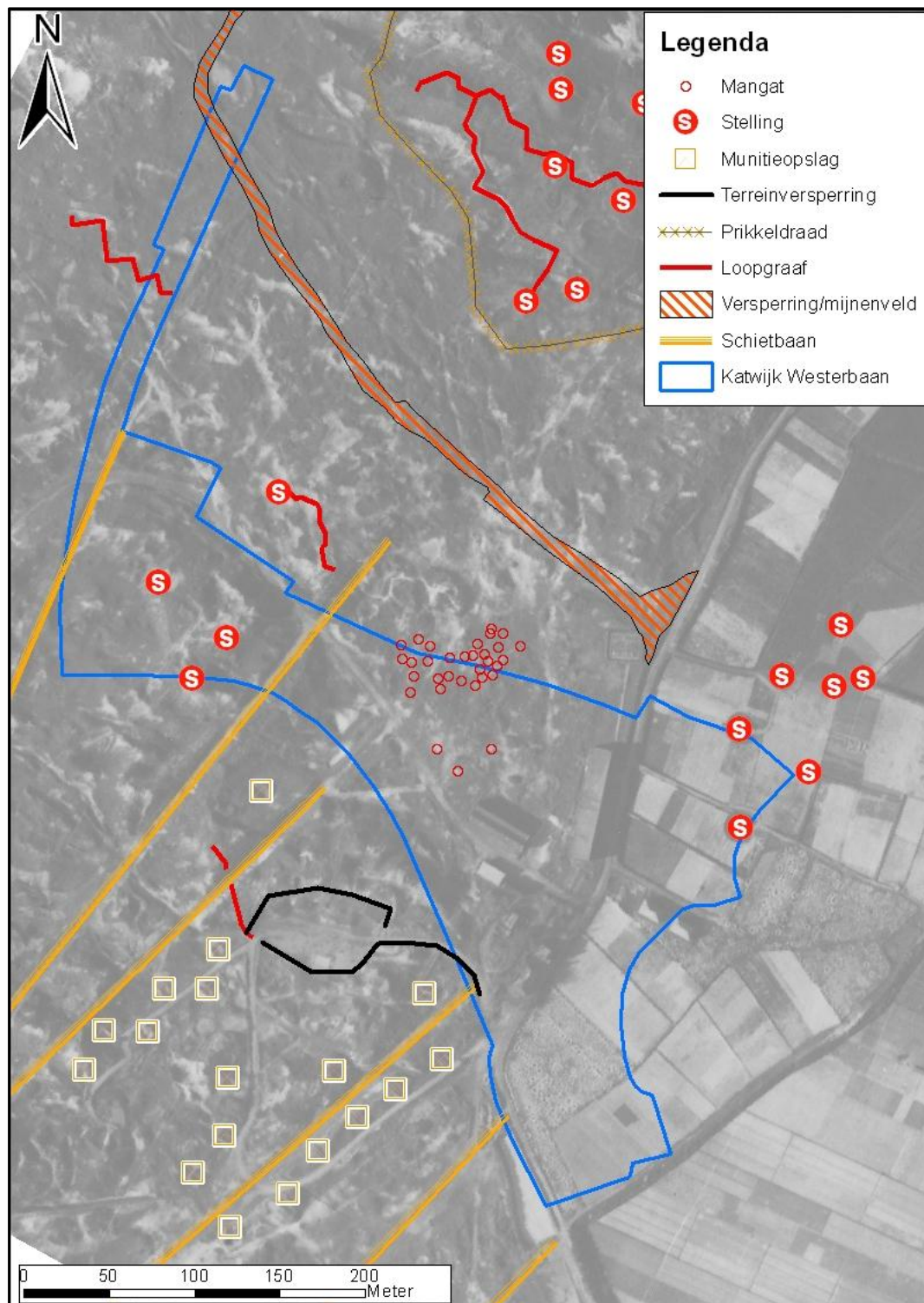
Figuur 20. Geschutopstellingen en bijbehorende objecten aan de oostkant van het onderzoeksgebied, rood omcirkeld, 7 april 1945. (Op het perceel ten zuidoosten van de meest zuidelijke stelling is bos gekapt.)

Figuur 21. Stellingen in het westen van het onderzoeksgebied, rood omcirkeld, 18 maart 1945.

Figuur 22. Mangaten, ten zuidwesten van de bruine lijn, 18 maart 1945. Binnen de gele lijn een terreinversperring. Volgens diverse archiefgegevens waren (onder meer) op deze locatie mijnenvelden gelegen. Op de luchtfoto lijkt het te gaan om zogenoemde drakentanden.

Figuur 23. Verzamelde resultaten luchtfoto-interpretatie.

2.14 LEEMTEN IN KENNIS

Bij het vertalen van de historische informatie naar verdachte gebieden voor het onderzoeksgebied Verlengde Westerbaan gelden de volgende leemten in kennis:

- Het onderzoeksgebied betrof zowel voor als na de Duitse bezetting een oefengebied van het Nederlandse leger; er waren schietbanen aanwezig. Voor dergelijke gebieden kan in het algemeen worden gesteld dat er een verhoogde kans op het aantreffen van munitie is.

Volgens de bij Saricon beschikbare informatie werd op de schietbanen enkel met geweren geschoten. Echter, deze gegevens zijn niet het resultaat van een uitputtende studie naar de specifieke geschiedenis van dit oefengebied. Dit onderzoek heeft zich conform de opdrachtingsomschrijving hoofdzakelijk gericht op de aanwezigheid van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog, niet op de voor- en naoorlogse geschiedenis.

- Tijdens de Duitse bezetting gold het onderzoeksgebied vermoedelijk (ten minste gedeeltelijk) uit zogenoemd Sperrgebiet, gebied waar geen burgers mochten komen. Dit betekent dat er een verhoogde kans is, dat informatie met relevantie voor de mogelijke aanwezigheid van explosieven (zoals informatie over luchtaanvallen) destijds niet is gedocumenteerd door Nederlandse autoriteiten, en bijgevolg een verlaagde kans dat de heden nog toegankelijke bronnen hierover informatie bevatten.
- In het Gemeentearchief Katwijk zijn geen rapporten met meldingen van luchtaanvallen van de Katwijkse luchtbeschermingsdienst aangetroffen.
- Interpretatie van luchtfoto's op aanwezigheid van oorlogsschade in duingebied is niet eenvoudig. Bomkraters zijn als gevolg van de aard van het landschap moeilijk waarneembaar, en kunnen relatief kort na inslag van een bom onherkenbaar worden als gevolg van zandverstuivingen.
- Informatie over munitieruimingen in de periode 1940-1970 is veelal niet bewaard gebleven, niet gearcheveerd dan wel niet centraal gedocumenteerd, waardoor het binnen de scope van dit vooronderzoek explosieven niet mogelijk is hiervan een overzicht samen te stellen waarvan kan worden gesteld dat dit (min of meer) volledig is.
- De getroffen locaties bij het bombardement van 10 augustus 1942 zijn niet exact duidelijk geworden. Daardoor is niet uit te sluiten, dat ook het onderzoeksgebied is getroffen.

3 CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN

3.1 INLEIDING

Saricon heeft op basis van de gegevens in hoofdstuk 2 een overzicht van gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog opgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van alle op het moment van opstellen beschikbare bronnen. Deze bronnen zijn opgenomen in de bronnenlijst achter in dit document.

3.2 CHRONOLOGIE

3.2.1 Schietbanen

In ieder geval van de jaren '30 tot in de jaren '60 heeft een militair oefenterrein met schietbanen in het onderzoeksgebied gelegen. Dit was tot mei 1940 en na mei 1945 in gebruik bij het Nederlandse leger. Onduidelijk is, of het Duitse leger in de periode 1940-1945 gebruik heeft gemaakt van de schietbanen. Volgens een voorschrift uit 1964 betrof het schietbanen waar alleen met geweren werd geoefend. Patronen waren vermoedelijk opgeslagen in het pand aangegeven in figuur 7.

3.2.2 Strijd 10-14 mei 1940

Tussen 10 en 14 mei 1940 is in de omgeving van Katwijk, in het duingebied en rond het vliegveld Valkenburg, strijd geleverd tussen Nederlandse en Duitse troepen. Bij deze strijd vonden grondgevechten en artilleriebeschietingen plaats.

De loodsen en andere gebouwen aan de oostzijde van het onderzoeksgebied deden tijdens deze strijd in ieder geval dienst als uitvalsbasis voor Nederlandse troepen van I-4 R.I en als waarnemingspost voor de artillerie van III-2 R.A. De commandanten van deze eenheden en reservetroepen waren hier gestationeerd.

Vermoedelijk lagen elders op het militaire terrein / op de schietbanen Nederlandse infanterie- en artillerie-eenheden in stelling. Exacte locaties zijn echter op basis van het beschikbare bronnenmateriaal niet te geven.

Nederlandse mitrailleurs stonden opgesteld buiten het onderzoeksgebied, ter hoogte van de kogelvangers aan het eind van de schietbanen. Artillerie van 7 Veld (II-6-R.A.), dat tot doel had het vliegveld Valkenburg onder vuur te nemen, stond vermoedelijk ten noordwesten van het onderzoeksgebied opgesteld.

Er zijn geen aanwijzingen dat het onderzoeksgebied van 10-14 mei 1940 onder vuur heeft gelegen van Duitse artillerie, of dat er Duitse luchtaanvallen zijn uitgevoerd.

Na de vijfdaagse oorlog werden Nederlandse militairen begraven op een terrein op circa 30 meter ten noorden van het onderzoeksgebied. Voor de aanleg van de woonwijk Koestel-Overduin in de jaren '60 zijn de lichamen van deze militairen overgebracht militaire begraafplaats Kerkplein te Valkenburg.

3.2.3 Bombardement 10 augustus 1942

Op 10 augustus 1942 heeft een bombardement op Katwijk plaatsgevonden.

Volgens de geraadpleegde literatuur betrof het een Brits bombardement om half drie 's nachts op Duitse stellingen net ten zuiden van Katwijk, en was vermoedelijk het barakkenkamp aan de Parklaan het doel. Bij het bombardement brak brand uit in het duin ter hoogte van het kampeerterrein. Ook zou een munitieopslagplaats getroffen zijn, waarbij doden waren gevallen.

In het gemeentearchief van Katwijk bevinden zich schaderapporten naar aanleiding van deze luchtaanval, die melden dat aan het pand Rijnstraat 24 glasschade ontstond. Aan panden aan de Parklaan, Kamperfoeliestraat, Meerburgstraat, Drieplassenweg, Varkevisserstraat, Ligusterstraat en Tijnstraat, ontstond niet nader omschreven schade; maar gezien de lage schadebedragen betrof het ook hier vermoedelijk glas- of pannenschade.

3.2.4 Atlantikwall 1942-1945

In en direct rond het onderzoeksgebied is door de Duitse bezetter een reeks verdedigingswerken aangelegd:

- Een mijnenveld. De exacte ligging is niet achterhaald, maar vermoedelijk lag het ten dele binnen het onderzoeksgebied. Volgens de beschikbare ruimrapporten zijn alle gelegde mijnen na de bevrijding ook geruimd;
- Drakentanden of andersoortige terreinversperringen;
- Loopgraven en mitrailleursstellingen;
- Geschutbeddingen voor pantserafweergeschut.

Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied was een munitieopslagterrein gelegen.

3.2.5 Zoektocht blindganger Zanderij-Westerbaan

In 1998 is op een gedeelte van de toen te verrijzen woonwijk Zanderij-Westerbaan door de EOD vergeefs gezocht naar een Britse vliegtuigbom of raket, naar aanleiding van getuigenberichten. Het betrof hier een verklaring uit tweede hand. Het gebied waar werd gezocht, lag op circa 400 meter van het onderzoeksgebied Verlengde Westerbaan.

De zoekacties werden gestaakt nadat meer getuigenverklaringen werden opgenomen, waaruit zou blijken dat geen sprake was van een blindganger, maar van een gedetoneerd explosief.

3.2.6 Naoorlogse munitievondsten bij scoutingclub

In zowel 2000 als 2007 is munitie gemeld bij de scoutingclub aan de Cantineweg 3. In 2000 betrof het een oefenhandgranaat no 1b en in 2007 een scherfhandgranaat Mills 36. Bij die laatste melding werd door de EOD gerapporteerd: "Enkele maanden eerder is een dergelijke handgranaat 200 m van deze vindplaats ook aangetroffen door wederom kinderen die met detectoren aan het zoeken waren. Politie geadviseerd door gemeente politieverordening te laten maken. Locatie betreft een naar zeggen voormalig militair gebied/schietbaan."

4 BEOORDELING BRONNENMATERIAAL

4.1 INDICATIE VAN EXPLOSIEVEN IN HET ONDERZOEKSGBIED

4.1.1 Onvoldoende indicaties

Saricon ziet op basis van de gegevens in paragraaf 3.2 onvoldoende aanleiding binnen de grenzen van het onderzoeksgebied verdachte gebieden aan te merken naar aanleiding van de zaken beschreven in de paragrafen 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 3.2.5 en 3.2.6.

- Betreft de aanwezigheid van de schietbanen: voor zover bij Saricon bekend, is op de schietbanen alleen geoefend met kleinkalibermunitie. Hoewel niet kan worden uitgesloten dat zich nog munitie afkomstig van deze oefeningen in de bodem bevindt, worden zoekacties waarbij het doel is de grond vrij te maken van eventueel achtergebleven patronen, als ondoelmatig beschouwd. De kogelvangers waren overigens ruim buiten het onderzoeksgebied gelegen.

NB. Op de locatie aangegeven in figuur 7 was vermoedelijk een magazijn voor de opslag van patronen aanwezig.

- Betreft de oorlogshandelingen in de meidagen: in het onderzoeksgebied was een militair complex aanwezig dat dienst deed als uitvalsbasis voor Nederlandse troepen. In geen van de geraadpleegde bronnen (Groene Serie en gevechtsverslagen van I-4 R.I.) wordt melding gemaakt van artilleriebeschietingen of luchtaanvallen waarbij dit complex werd getroffen, noch wordt melding gemaakt van grondgevechten in dit gebied.
- Betreft het bombardement van 10 augustus 1942: de exacte locatie van dit bombardement is uit de beschrijvingen in literatuur en archiefstukken niet duidelijk geworden. Hierdoor kan niet worden uitgesloten dat het onderzoeksgebied is getroffen. Echter, op luchtfoto's van 15 oktober 1943, 28 mei 1944, 30 november 1944, 18 maart 1945 en 7 april 1945 zijn geen bomkraters in (de directe omgeving van) het onderzoeksgebied waargenomen. (Aangetekend wordt dat bomkraters in duingebied doorgaans slecht waarneembaar zijn.) Al met al zijn onvoldoende concrete gegevens over dit bombardement voorhanden om een verdacht gebied aan te merken binnen de grenzen van het onderzoeksgebied.
- Betreft de mogelijke blindganger in de Zanderij-Westerbaan: het gebied waar in 1998 is gezocht naar een mogelijk niet-ontplofte bom of raket, was op circa 400 meter van het onderzoeksgebied gelegen. De zoekactie werd stopgezet nadat informatie naar voren was gekomen waaruit zou blijken dat geen sprake was van een blindganger, maar van een gedetoneerd explosief.
- Betreft de naoorlogse munitievondsten bij de scoutingclub: de soorten handgranaten die in de EOD-ruimrapporten werden vermeld, doen vermoeden dat het niet gaat om uit Duitse verdedigingswerken afkomstige munitie. De exacte vindplaatsen van de handgranaten die werden gemeld bij de scoutingclub aan Cantineweg 3, is uit de geraadpleegde bronnen onduidelijk, waardoor geen verdacht gebied kan worden aangemerkt.

4.1.2 Voldoende indicaties

Saricon ziet voldoende aanleiding binnen de grenzen van het onderzoeksgebied verdachte gebieden aan te merken naar aanleiding van de zaken beschreven in de paragraaf 3.2.4, de aanwezigheid van objecten deel uitmakende van de Duitse Atlantikwall.

Voor de afzonderlijke objecten wordt hieronder middels een nadere analyse beoordeeld of voldoende aanwijzingen bestaan dat explosieven in het onderzoeksgebied aangetroffen kunnen worden.

In paragraaf 3.2.4 is beschreven dat in en rond het onderzoeksgebied aanwezig waren:

Een **mijnenveld**, dat vermoedelijk ten dele binnen het onderzoeksgebied lag.

- ➔ Naar aanleiding van de aanwezigheid van dit mijnenveld wordt, conform bijlage 3 bij de CS-OCE-2012, geen verdacht gebied aangemerkt. Volgens de via de collectie van de EODD beschikbare ruimrapportage, zijn tussen 18 en 26 september 1945 alle gelegde mijnen geruimd.

Drakentanden of andersoortige **terreinversperringen**, die het onderzoeksgebied doorkruisen ter hoogte van de Meeuwenlaan, ongeveer 60 meter zuidelijk van de rotonde op de kruising Boslaan-Meeuwenlaan.

- ➔ Naar aanleiding van de aanwezigheid van deze versperring wordt geen verdacht gebied aangemerkt. Het gaat hier vermoedelijk niet om explosieven.

Een **munitieopslagterrein**, ten zuidwesten van het onderzoeksgebied.

- ➔ Naar aanleiding van de aanwezigheid van dit terrein wordt, conform bijlage 3 bij de CS-OCE-2012, binnen de grenzen van het onderzoeksgebied geen verdacht gebied aangemerkt. Volgens de voor dit onderzoek verrichte luchtfoto-interpretatie, lagen alle opslagplaatsen op afstanden vanaf 20 meter ten zuiden van het onderzoeksgebied.

Geschutbeddingen voor pantserafweergeschut, waarvan twee gedeeltelijk in het onderzoeksgebied;

- ➔ Naar aanleiding van de aanwezigheid van deze geschutbeddingen wordt geen verdacht gebied aangemerkt. Zie paragraaf 4.4.

Loopgraven en mitrailleurstellingen, waarvan één loopgraaf het onderzoeksgebied doorkruist (ter hoogte van de huidige kruising Meeuwenlaan-Nachtegaallaan), en waarvan drie (vermoedelijke) mitrailleurstellingen gelegen waren op duintoppen in het westelijk gedeelte van het onderzoeksgebied;

- ➔ Naar aanleiding van de aanwezigheid van deze loopgraven en mitrailleurstellingen wordt (althans bij een gedeelte van deze objecten) een verdacht gebied aangemerkt. Zie paragraaf 4.4.

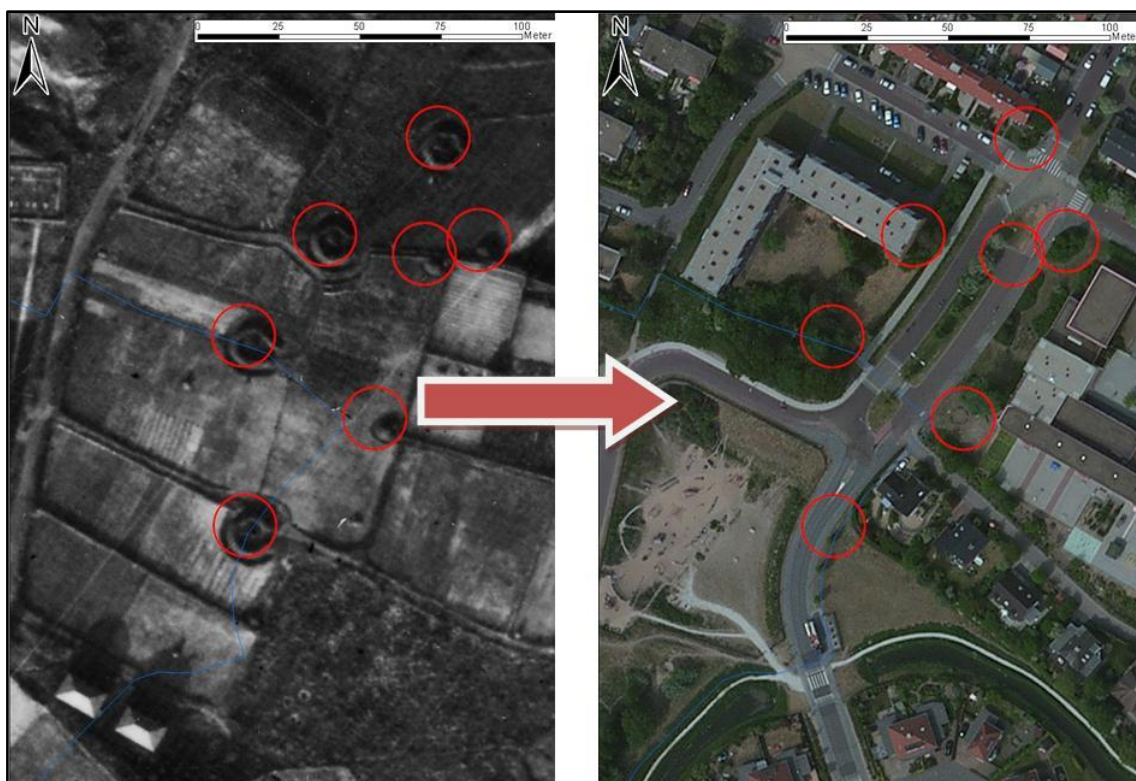
4.2 NAOORLOGSE ONTWIKKELINGEN

4.2.1 Geschutbeddingen

Voor de locaties van de geschutbeddingen genoemd in de voorgaande paragraaf, geldt dat de bodem hier vermoedelijk naorlogs is beroerd. Zie figuur 24.

Voor de meest zuidelijke geschutbedding geldt, dat de maaiveldhoogte hier vermoedelijk gewijzigd is bij het aanbrengen van het talud voor de geasfalteerde weg Zilverschoon.

De pal ten noorden van deze geschutbedding gelegen locatie, is heden dicht begroeid.

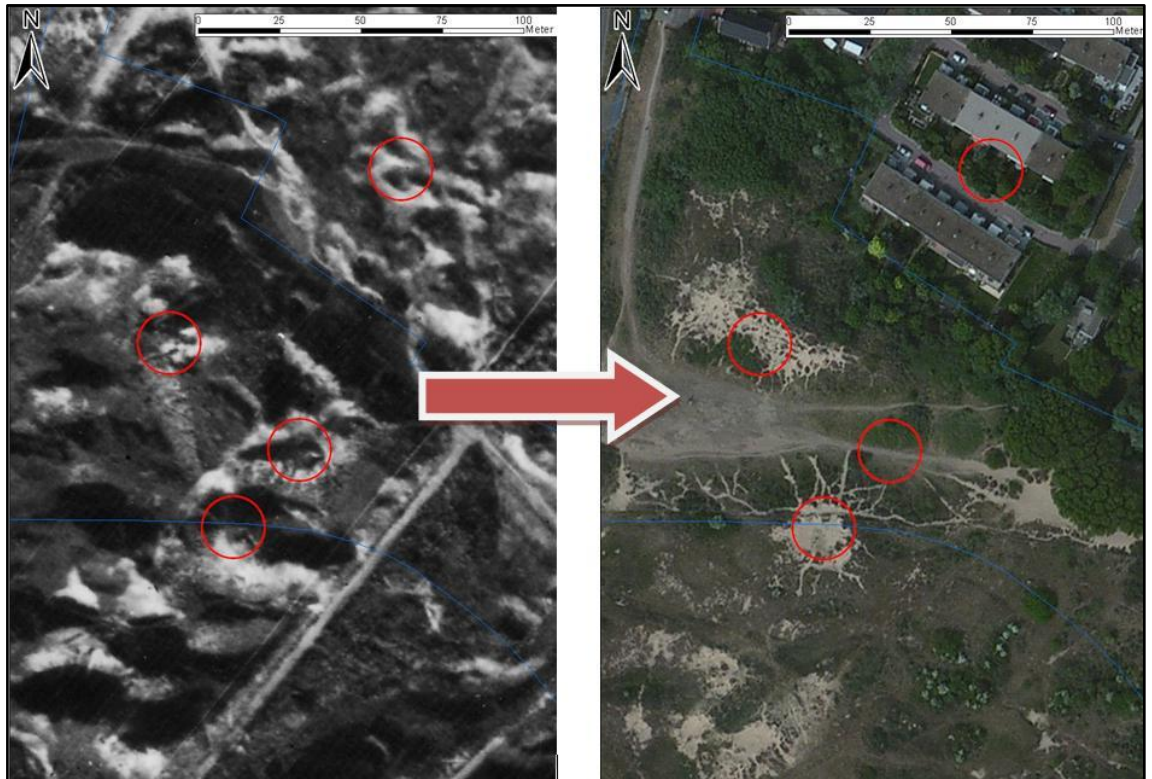
Figuur 24. Situatie op de locaties van de geschutbeddingen tijdens de Tweede Wereldoorlog en volgens de recente situatie, zoals beschikbaar via Bing Maps Aerial.

4.2.2 Loopgraaf

Op de locatie van de loopgraaf ter hoogte van de huidige kruising Meeuwenlaan-Nachtegaallaan genoemd in voorgaande paragraaf is nu een geasfalteerde weg aanwezig.

4.2.3 Mitrailleurstellingen in duingebied

Voor de locaties van de vermoedelijke mitrailleurstellingen genoemd in de voorgaande paragraaf, geldt dat de bodem hier vermoedelijk alleen ter plaatse van de meest oostelijke van de drie locaties binnen het onderzoeksgebied naorlogs is beroerd. Deze locatie was in de oorlog op een duintop gelegen; nu betreft het een lager gelegen gebied tussen de duintoppen in. Kennelijk is hier zand afgegraven bij de aanleg van een zandpad; bij Saricon is onbekend wanneer en hoe dit is gebeurd. De overige twee locaties betroffen zowel in de Tweede Wereldoorlog als nu duintoppen. Zie figuur 25.

Figuur 25. Situatie op de locaties van de mitrailleurstellingen tijdens de Tweede Wereldoorlog en volgens de recente situatie, zoals beschikbaar via Bing Maps Aerial.

4.3 NADERE ANALYSE ARCHIEFMATERIAAL

Hieronder volgt de informatie bekend uit de voor dit onderzoek geraadpleegde archieven over de in de paragrafen 4.2.1 en 4.2.3 genoemde stellingen die in het onderzoeksgebied gelegen waren.

4.3.1 Geschutbeddingen

Over de geschutbeddingen aan de oostzijde van het onderzoeksgebied wordt in documenten aangetroffen in collectie 575 van het NIMH vermeld: 'in landerijen aangebrachte pantserafweerkanonopstellingen in opgebrachte aarde'. Ze waren volgens deze documenten niet in gebruik. Ook volgens de informatie op de Defence Overprint uit de collectie van de Topografische Dienst betrof het lege stellingen.

Saricon heeft in het gemeentearchief Katwijk gezocht naar informatie over het opruimen van deze geschutbeddingen, maar deze niet aangetroffen. (Zie bijlage 2 voor een overzicht van de geraadpleegde stukken).

4.3.2 Mitrailleurstellingen in duingebied

De stellingen op de drie duintoppen aan de westzijde van het onderzoeksgebied zijn alleen aangegeven op de Defence Overprint uit de collectie van de Topografische Dienst, niet op de kaarten gevonden in het NIMH. Volgens de Defence Overprint waren het mitrailleurstellingen.

Saricon heeft in het gemeentearchief Katwijk gezocht naar informatie over het opruimen van deze stellingen, maar deze niet aangetroffen. (Zie bijlage 2 voor een overzicht van de geraadpleegde stukken).

4.4 HORIZONTALE BEGRENZING VERDACHT GEBIED

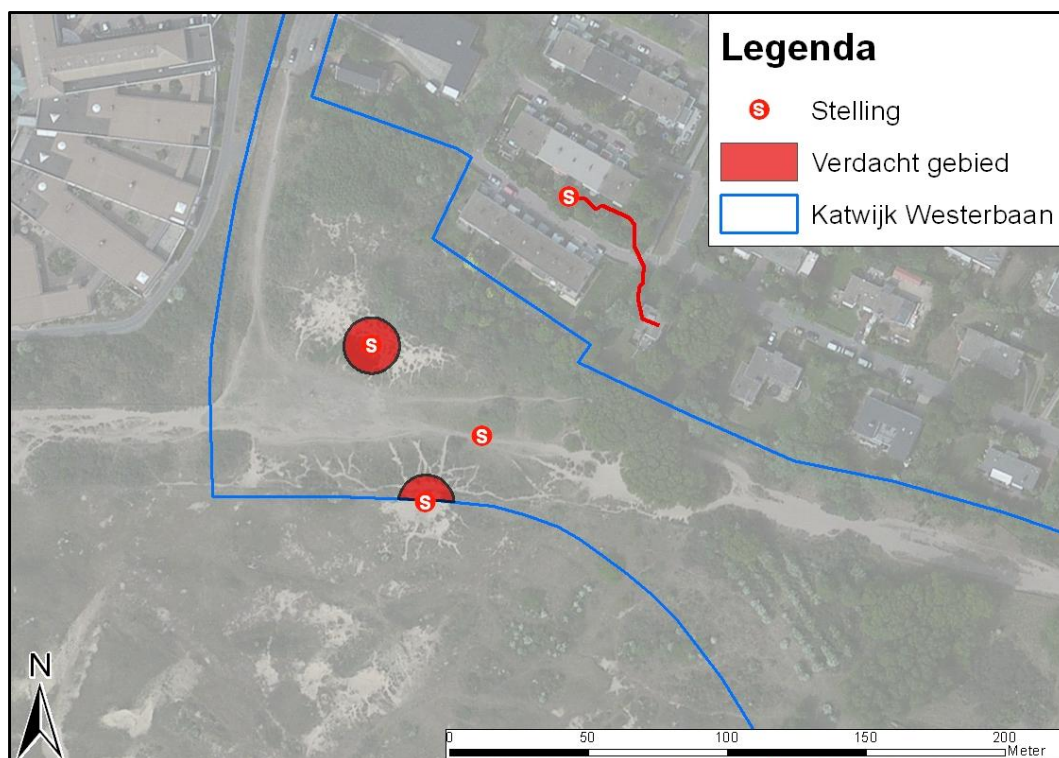
De verdachte gebieden die in deze paragraaf worden besproken zijn getekend op de overzichtstekening in bijlage 3 en voorzien van een nummer. Onderstaand wordt de begrenzing van de verdachte gebieden besproken en gemotiveerd.

- Voor de geschutbeddingen aan de oostzijde van het onderzoeksgebied geldt,
 - dat deze objecten tijdens de Tweede Wereldoorlog op het maaiveld gelegen waren;
 - dat deze objecten in het laatste oorlogsjaar vermoedelijk niet in gebruik waren, dus dat er geen munitie aanwezig zal zijn geweest;
 - dat de kans groot is dat de bodem op deze locaties naoorlogs reeds is beroerd.

Het bovenstaande leidt ertoe dat er voor deze locaties onvoldoende indicaties zijn dat nog explosieven aanwezig zijn, en dat eventuele explosievenopsporingsacties als niet doelmatig worden beschouwd.

- Voor de loopgraaf ter hoogte van de kruising Meeuwenlaan-Nachtegaallaan geldt, dat explosievenopsporingsacties hier gezien de aanwezigheid van een naoorlogs aangebrachte geasfalteerde weg evenmin als niet doelmatig worden beschouwd.
- Saricon ziet alleen voldoende aanleiding verdachte gebieden aan te merken op de locaties van de twee meest westelijk gelegen mitrailleurstellingen aangegeven in figuur 26.

De locatie van de meest oostelijke van de drie mitrailleurstellingen moet naoorlogs geheel zijn afgegraven (zie figuur 25); de kans op aanwezigheid van munitie van deze stelling wordt hier verwaarloosbaar klein geacht.

Figuur 26. Verdachte gebieden.

Bij de horizontale afbakening van het verdachte gebied is is een straal van 10 meter rond de stellingen gehanteerd. Deze straal bestaat uit 5 meter om de locatie van de stelling te dekken en 5 meter ter compensatie van afwijkingen die kunnen ontstaan bij het georefereren van luchtfoto's op de huidige topografie.

Bij een eventuele opsporingsactie (zie paragraaf 5.2) moet er rekening mee worden gehouden dat de voormalige mitrailleurstellingen op de duintoppen hebben gelegen.

4.5 SOORT, VERSCHIJNINGSVORM EN AANTALLEN EXPLOSIEVEN

Rondom mitrailleuropstellingen zoals die in bovenstaande paragrafen besproken, kunnen, na de bevrijding of bij het opruimen van de stellingen, voorraden munitie zijn achtergelaten of gedumpt.

Behalve de kleinkalibermunitie die diende als munitie voor de mitrailleurstellingen, moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van hand- en geweergrenaten die behoorden tot de standaarduitrusting van Duitse militairen die de opstellingen bemanden.

In de verdachte gebieden besproken in de voorgaande paragraaf, kunnen de volgende hoofdsorten explosieven (uit de BRL-OCE, versie 2007-02¹⁴) in de bodem aanwezig zijn:

Soort explosief	Nationaliteit	Verschijningsvorm	Aantal
Kleinkalibermunitie	Duits	Gedumpt	Onbekend
Handgranaten	Duits	Gedumpt	Onbekend
Geweergrenaten	Duits	Gedumpt	Onbekend

¹⁴ BRL-OCE, paragraaf 1.2.

4.6 VERTICALE BEGRENZING VERDACHT GEBIED

De verticale begrenzing van het verdachte gebied bestaat uit een bovengrens en een ondergrens. De ondergrens is de maximale liggingsdiepte van een explosief in de bodem. De bovengrens is het maaiveld tijdens de oorlog.

Bij Saricon zijn geen detailgegevens bekend over eventuele wijzigingen in maaiveldhoogte ter plaatse van de verdachte gebieden. Beide locaties zijn heden echter gelegen op duintoppen die een goed uitzicht bieden over het omliggende duingebied. Aangezien de Duitse bezetter er in de Tweede Wereldoorlog mitrailleurnesten had laten aanleggen, zal dit destijds niet anders zijn geweest. Aangenomen wordt daarom dat er sinds de oorlog geen significante wijzigingen in maaiveldhoogte hebben plaatsgevonden.

Munitie afkomstig van stellingen wordt doorgaans niet dieper dan 2 meter beneden het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog aangetroffen.

- ➔ De verticale afbakening van het verdacht gebied wordt gesteld op 2 meter beneden het maaiveld, bij de aanname dat het maaiveld ter plaatse van de verdachte gebieden min of meer op dezelfde hoogte ligt als tijdens de Tweede Wereldoorlog.

5 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

5.1 CONCLUSIE

In opdracht van de gemeente Katwijk heeft Saricon een vooronderzoek explosieven uitgevoerd ter plaatse van het onderzoeksgebied Katwijk Verlengde Westarbaan. Aanleiding voor het vooronderzoek vormen werkzaamheden op de locatie.

Op basis van de beoordeling van alle op het moment van opstellen van dit rapport beschikbare bronnenmateriaal is geconcludeerd dat er voldoende indicaties zijn om te spreken van de mogelijke aanwezigheid van explosieven in twee gedeeltes van het onderzoeksgebied. Hier kunnen kleinkalibermunitie, handgranaten en geweergrenaten aanwezig zijn, als gevolg van de aanwezigheid van mitrailleurstellingen.

Het onderzoeksgebied is gedeeltelijk verdacht van explosieven. De verdachte gebieden zijn ingetekend in figuur 26 en op de CE-bodembelastingkaart in bijlage 3. De munitie wordt niet dieper dan 2 meter beneden het maaiveld verwacht, bij de aanname dat het maaiveld ter plaatse van de verdachte gebieden naoorlogs min of meer ongewijzigd is gebleven.

5.2 ADVIES VERVOLGTRAJECT

Saricon adviseert om opsporing van explosieven uit te laten voeren in de verdachte gebieden, indien hier bodemroerende werkzaamheden plaatsvinden. De opsporing zal bestaan uit een oppervlakedetectie in combinatie met het laagsgewijs ontgraven van de verdachte gebieden. De significante objecten die bij de detectie worden gemeten, worden direct benaderd, en, in het geval dat het explosieven betreft, veiliggesteld.

Bij een eventuele opsporingsactie moet er rekening mee worden gehouden dat de voormalige mitrailleurstellingen op de duintoppen hebben gelegen.

Mochten tijdens de werkzaamheden buiten verdacht gebied spontaan explosieven worden aangetroffen, dan is het zaak dat een procedure in werking wordt gesteld om het risico tot een minimum te beperken. De politie moet worden gewaarschuwd, die de EODD in kennis zal stellen indien sprake is van explosieven.

6 BIJLAGEN

Bijlage 1
Distributielijst

- Gemeente Katwijk;
- Saricon.

Bijlage 2

Bronnenlijst

Eerdere onderzoeken:

- ReasEuro, Rapport Probleemanalyse Gemaal Katwijk (Katwijk aan Zee), kenmerk RO-060156 definitief, 17 oktober 2006;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Cluster Bollenstreek Zuid, Hoogheemraadschap van Rijnland, 72531-VO-05, 27 juli 2010;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Marinevliegkamp Valkenburg gemeente Katwijk, kenmerk 72494-VO-02, 22 januari 2010;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Kustversterking Katwijk, 11S052-VO-02, 30 juni 2011;
- Saricon, Vooronderzoek Conventionele Explosieven Haven Fase II te Katwijk aan Zee, 11S119-VO-02, 30 september 2011.

Literatuur:

- Amersfoort, A. en P. Kamphuis (red.), *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (Den Haag 2005);
- Eversteijn T., *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940-5 mei 1945* (z.p. 2011);
- Harff, D. en P. Harff, *Noordwijk, Katwijk en Valkenburg: Atlantikwall 1940-1945. Stützpunkt Gruppe Katwijk Flugplatz Katwijk* (Veldhoven 2002);
- Harff, D. en P. Harff, *IJmuiden – Den Haag Atlantikwall 1940-1945, Marine Artillerie Abteilung 201* (z.p. 2005);
- Harff, D. en P. Harff, *Katwijk 1940-1945. Katwijk aan Zee en Katwijk aan den Rijn van dag tot dag* (Katwijk 2009);
- Korthals Altes, A., *Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945* (Wormer 1984);
- Ministerie van Oorlog, hoofdkwartier van de chef van de generale staf, krijgsgeschiedkundige afdeling, *De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II. Hoofddeel III/ Deel 4. Onderdeel D. De strijd tegen de luchtdalingstroepen rondom 's-Gravenhage, mei 1940* (Den Haag 1954);
- Plas, D. van der e.a., *Katwijk: oorlog & bevrijding* (Katwijk 1995);
- Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945, *Verliesregister 1939-1945. Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog* (z.p. 2008);
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil. ...Kroniek van een luchtoorlog* (Almere z.j.).

Websites:

- Katwijkinoorlog.nl;
- Atlantikwallplatform.eu;
- Bing Maps Aerial;
- Google Earth.

Collectie stafkaarten Topografische Dienst:

- 30E Katwijk, 1939, schaal 1: 25.000;
- 382 401 Katwijk, 1940, schaal 1: 25.000.
- Defence Overprint 12 apr .45 Leiden sheet 365.

Luchtfoto's:

Datum	Sortie	Fotonummer	Bron
1 oktober 1940	H/275	403	TARA
15 oktober 1943	E/373	3003	Topod
28 mei 1944	7GR/1600	2162	Topod
30 november 1944	4/1361	3063	Wageningen (Collectie 0151-02)
18 maart 1945	106G/4894	3073	Topod
7 april 1945	4/2177	3127	Wageningen (Collectie 0265-04)

Gemeentearchief Katwijk:

Toegang	Inv	Omschrijving
Archief van het gemeentebestuur van Katwijk 1932-1945	189	Dossiers inzake het ruilen van grond met opstallen, 1932-1943. Grond, gelegen in "Nieuw Zuid" voor de aanleg van een begraafplaats en het totstandbrengen van een verbindingsweg van de Parklaan naar de Nieuwe Duinweg van de Staat der Nederlanden te 's-Gravenhage voor een perceel duinteelland grenzend aan het militair schietterrein, 1936-1943.
	301	Stukken betreffende het verzoeken tot het vergoeden van schade geleden aan gemeente-eigendommen tijdens de Tweede Wereldoorlog op grond van de molestverzekering, 1942-1961.
	362	Dossier inzake het verstrekken van informatie aan het provinciaal bestuur van Zuid-Holland te 's-Gravenhage en de Algemeen Gemachtigde voor de Wederopbouw te 's-Gravenhage inzake de uitgevoerde werken, 1932-1945; afschriften.
	363	Dossiers inzake het vergoeden door het ministerie van Financiën, bureau financiering wederopbouw te 's-Gravenhage van schade aan gemeentelijke en particuliere eigendommen en het afbreken van gemeentelijke en particuliere eigendommen gedurende de Tweede Wereldoorlog, 1940-1965. Opgaven aan het ministerie van Financiën resp. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland te 's-Gravenhage, 1940-1957.
	364	Dossiers inzake het vergoeden door het ministerie van Financiën, bureau financiering wederopbouw te 's-Gravenhage van schade aan gemeentelijke en particuliere eigendommen en het afbreken van gemeentelijke en particuliere eigendommen gedurende de Tweede Wereldoorlog, 1940-1965. Panden en objecten a-h
	365	Dossiers inzake het vergoeden door het ministerie van Financiën, bureau financiering wederopbouw te 's-Gravenhage van schade aan gemeentelijke en particuliere eigendommen en het afbreken van gemeentelijke en particuliere eigendommen gedurende de Tweede Wereldoorlog, 1940-1965. Panden en objecten i-z
	366	Dossier inzake het verstrekken van een voorschot door de Algemeen Gemachtigde voor de Wederopbouw en voor de Bouwnijverheid te 's-Gravenhage voor het herstellen van door bominslag op 20 februari 1941, 25 juni 1942 en 4 juli 1942 beschadigde percelen, 1941-1942.
	367	Dossier houdende opgaven aan de Algemeen Gemachtigde voor de Wederopbouw en de Bouwnijverheid, Gedeputeerde Staten van de

Toegang	Inv	Omschrijving
		provincie Zuid-Holland en Departement van Sociale Zaken en Inspecteur van de Volksgezondheid allen te 's-Gravenhage, inzake de voortgang van de herbouw van beschadigde panden, 1940-1943; afschriften.
	369	Dossier houdende opgaven aan de Rijksinspectie voor de Bescherming van de Bevolking tegen Luchtaanvallen te Amsterdam en de Schade-Enquête-Commissie te Leiden inzake schade veroorzaakt door een mijnexplosie op 18 september 1942, met bijlagen, 1942; afschriften.
	370	Dossier inzake het voorbereiden van het wederopbouwplan, 1942-1945
	371	Dossier inzake herstel van de schade aan het gebouw van het "Sint-Willebrorduscollegel" gelegen aan het Overrijn, de kapel achter dit gebouw en enige woningen veroorzaakt door afgeworpen bommen op 12 augustus 1943, 1943.
	373	Dossier inzake de inventarisatie van schade aan gebouwd onroerend goed veroorzaakt door oorlogsgeweld ten behoeve van de Algemeen Gemachtigde voor de Wederopbouw en voor de Bouwnijverheid te 's-Gravenhage, 1945.
	444	Overzichten van personen die zijn omgekomen bij scheepsrampen en oorlogshandelingen, 1932-1959
	447	Stukken betreffende gesneuvelde militairen, 1940-1948.
	466	Dossier inzake het bergen van mijnen en andere projectielen, 1943-1944
	469	Dossier inzake het treffen van voorzorgmaatregelen tegen neerkomende projectielen, 1933-1944
	510	Dossier inzake het onderhouden van de militaire begraafplaats aan de Cantineweg, 1940-1945
	511	Dossier inzake het identificeren en begraven van gesneuvelde militairen, 1940-1948
Archief van het gemeentebestuur van Katwijk 1946-1959	75	Stukken betreffende de aankoop van gronden met opstallen te Katwijk aan Zee, 1948-1969. Defensiereterrein aan de Cantineweg van de Staat der Nederlanden, 1949-1989
	542	Stukken betreffende het bouwrijp maken van gronden, 1945-1960. Terreinen in het uitbreidingsplan Koestal-Overduin, 1954-1958.
	544	Stukken betreffende de wederopbouw van in de oorlog vernielde gebouwen en woningen, 1940-1954
	682	Raadsbesluit tot vaststelling van de uitbreidingsplannen voor de gebieden "Koestal-Overduin" en "Nieuw-Zuid", met bijlagen, 1958-1960
	741	Lijst van Duitse opstallen en de sloop ervan, met bijlagen, 1948-1952
Archief van het gemeentebestuur van Katwijk 1960-1985	2051-2056	Stukken betreffende het voorbereiden, vaststellen en wijzigen van het bestemmingsplan Koestal-Overduin, 1978-1982. 6 omslagen. N.B. Tussen Zeeweg, Meeuwenlaan, Provinciale weg, Zanderij-Westerbaan en de Zuidduinen
	2107	Stukken betreffende het realiseren van de uitbreidingsplannen Koestal-Overduin en Overduin-Zuid, 1958-1963. 1 omslag
	2827	Stukken betreffende het opruimen van oorlogstuig, een vliegtuigwrak en aangespoelde vaten, 1960-1980. 1 omslag
Dienst Openbare Werken	202	Militaire begraafplaats Cantineweg. Onderhoud en opheffing door overbrenging van de 12 stoffelijke overschotten naar de militaire begraafplaats Kerkplein te Valkenburg, 1940-1961. 1 omslag.
	715	Slopen van verdedigingswerken, 1946-1975. 3 militaire onderkoms ten zuiden van de Parklaan; 10 bunkers gelegen in het Lange Duin; werken die 1 februari 1953 bloot gekomen en gedeeltelijk

Toegang	Inv	Omschrijving
		vernietigd zijn, 1950- 1953.
	716	Slopen van verdedigingswerken, 1946-1975. Fortificaties Overduin; bestek 9-1 954, 1956-1 958.
	718	Slopen van verdedigingswerken, 1946-1975. Bunkers Zuidduinen; bunkers Schutterswei, bestekken 1-1971 en 1974-W-5, 1967-1 975.

Nationaal Archief, Den Haag:

- Toegang 2.04.53.15 Inspectie Bescherming Bevolking Luchtaanvallen, inventarisnummer 76, Meldingen en processen-verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten, Zuid-Holland.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD):

Toegang	Inventarisnummer
077 Generalkommissariat für das Sicherheitswesen	1328 Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941.
216k Departement van Justitie	23 Luchtbeschermingsdienst Map 82c, 83a, 83b, 83c, 84a, 84b en 84c

Semistatische archiefdiensten van het ministerie van Defensie in Rijswijk:

- Archief van de Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) 1945-1947.

Saricon Collectie:

- Collectie explosievengerelateerde nieuwsberichten 1982 – 2005;
- Collectie documenten uit National Archives, VK;
- Collectie documenten uit Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg.

Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD):

- Collectie ruimrapporten (MORA's en UO's); nrs., 19822275, 19860292, 19982115, 20000875, 20070886, 20080034
- Collectie mijnenvelddocumentatie.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH):

- Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940; inventarisnummers 476007-476013;
- Collectie Duitse verdedigingswerken 575; inventarisnummers 23, 130-133a/b, 148, 262, 325, 376, 402, 404, 457, 470.

Overige gegevens:

- Voorschrift VS 2-1014/1 van het ministerie van Defensie (Overzicht oefen- en schiet-terreinen, vastgesteld 24 december 1964).

Bijlage 3

CE-bodembelastingkaart

Een digitale versie van de CE-bodembelastingkaart wordt separaat bij de definitieve versie van dit document gevoegd.

Bijlage 4 Certificaten

